

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Σχολή Επιστημών Υγείας
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Πτυχιακή Εργασία:

**«ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ
ΣΧΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΝΕΟΥΣ ΕΝΗΛΙΚΕΣ 18-30 ΕΤΩΝ .»**

των

ΘΕΟΧΑΡΑΚΗ ΜΑΡΙΑ γκ 5491

ΚΑΜΑΡΙΤΗ ΕΙΡΗΝΗ γκ 5263

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΚΟΥΚΟΥΛΗ ΣΟΦΙΑ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του πτυχίου Κοινωνικής Εργασίας

ΜΑΡΤΙΟΣ 2021

Copyright @ 2021 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΣΕΥ, ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ.
<http://www.teicrete.gr/koinerg/koinwnikis.html>

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε. αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/των συγγραφέα/ων, του επιβλέποντα καθηγητή και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Οι υπογράφουσες φοιτήτριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού
Μεσογειακού Πανεπιστημίου Κρήτης

Θεοχαράκη Μαρία

Καμαρίτη Ειρήνη

δηλώνουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο:

«ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΝΕΟΥΣ ΕΝΗΛΙΚΕΣ 18-30 ΕΤΩΝ .»

Είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε οποιοδήποτε Ίδρυμα ή Οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

Ονοματεπώνυμο:

Υπογραφή:

Μαρία Θεοχαράκη

Ονοματεπώνυμο:

Υπογραφή:

Ειρήνη Καμαρίτη

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της πτυχιακής εργασίας θα θέλαμε να αποδώσουμε ευχαριστίες στους ανθρώπους που στάθηκαν δίπλα μας και προσπάθησαν να δώσουν την πολύτιμη βοήθειά τους καθ' όλη την διάρκεια εκπόνησής της. Ιδιαίτερα οφείλουμε και θέλουμε να ευχαριστήσουμε την επιβλέπουσα καθηγήτρια μας Κα. Κουκούλη Σοφία, η οποία μας πρόσφερε την στήριξή της, την αμέριστη συμπαράστασή της αλλά και την καθοδήγηση σε όλα τα στάδια της πτυχιακής εργασίας και την ενθάρρυνση για τις δυσκολίες που υπήρξαν κατά την διάρκεια της πτυχιακής εργασίας. Επίσης, της οφείλουμε ένα ευχαριστώ για τις εξαιρετικές γνώσεις της, με στόχο φυσικά την καλύτερη διεξαγωγή της πτυχιακής εργασίας. Επιπρόσθετα, θέλουμε να αποδώσουμε τις ευχαριστίες μας σε όσους βοήθησαν για την διεξαγωγή της έρευνας μας αλλά και στους φοιτητές που θέλησαν πρόθυμα να συμμετάσχουν στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Περίληψη

Σκοπός: Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση των αντιλήψεων νέων ενηλίκων 18-30 ετών για την ποιότητα των οικογενειακών τους σχέσεων, καθώς και μελέτη πιθανών παραγόντων που τις επηρεάζουν.

Μεθοδολογία: Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκε ποσοτική μέθοδος έρευνας, με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου, το οποίο περιείχε ερωτήσεις σχετικά με την αξιολόγηση της ποιότητας των οικογενειακών σχέσεων, τον οικογενειοκεντρισμό (Familism), το οικογενειακό περιβάλλον στους τομείς της συνοχής, των συγκρούσεων, της ανεξαρτησίας και του ελέγχου, καθώς και την ψυχική ανθεκτικότητα των νέων. Επιπλέον, περιλαμβάνονται ερωτήσεις σχετικά με τα κοινωνικό-δημογραφικά χαρακτηριστικά των νέων, ερωτήσεις για την αξιολόγηση της επιρροής της οικονομικής και της υγειονομικής κρίσης στη ζωή τους. Το δείγμα αποτέλεσαν 249 νέοι ενήλικες 18 έως 30 ετών. Η επιλογή του δείγματος έγινε με δειγματοληψία ευκολίας.

Αποτελέσματα: Η μέση βαθμολογία στην κλίμακα της ποιότητας των οικογενειακών σχέσεων ήταν 8,15 ($\pm 1,91$) το οποίο δηλώνει αρκετά καλές οικογενειακές σχέσεις. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, ο οικογενειοκεντρισμός βρίσκεται σε σχετικά μέτριο επίπεδο, ενώ η συνολική βαθμολογία της κλίμακας σχετίζεται θετικά με την ηλικία ($r=0.148$, $p\text{-value}=0.02<0.05$). Επίσης υπάρχει θετική και στατιστικά σημαντική συσχέτισή του με την κλίμακα αξιολόγησης των οικογενειακών σχέσεων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, υπάρχει μέτρια συνοχή, υψηλότερες συγκρούσεις και έλεγχος, καθώς και μέτρια ανεξαρτησία μέσα στην οικογένεια προέλευσης, ενώ το φύλο σχετίζεται με τον έλεγχο ($p\text{-value}=0.03<0.05$) με τις γυναίκες να αναφέρουν υψηλότερο έλεγχο (Mean=14.56), συγκριτικά με τους άνδρες (Mean=13.96). Όλες οι υποκλίμακες του Οικογενειακού Περιβάλλοντος, σχετίζονται με την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων. Ειδικότερα, υπάρχει αρνητική συσχέτιση με την κλίμακα της ανεξαρτησίας ($r=-0,18$, $p\text{-value}=0,003<0,05$), ενώ θετική συσχέτιση με την κλίμακα της συνοχής ($r=0,206$, $p\text{-value}=0.001$), των συγκρούσεων ($r=0,38$, $p\text{-value}<0.001$) και του ελέγχου ($r=0,20$, $p\text{-value}=0.001$). Επίσης η ψυχική ανθεκτικότητα σχετίζεται θετικά με την κλίμακα των συγκρούσεων

($r=0.215$, $p\text{-value}=0.001$), και αρνητικά με την κλίμακα της ανεξαρτησίας ($r=-0.131$, $p\text{-value}=0.04<0.05$).

Συμπεράσματα: Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, η ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων των νέων φοιτητών του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου στην οικογένεια προέλευσης είναι ιδιαίτερα ικανοποιητική, οι νέοι αισθάνονται καλά με την οικογένεια τους. Η οικογένεια συνεχίζει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή των νέων ενηλίκων, ενώ οι οικογενειακές σχέσεις, παρά τις δυσκολίες παραμένουν ποιοτικές.

Abstract

Aim: The purpose of this study was to investigate the perceptions of young adults 18-30 years old about the quality of their family relationships, as well as a study of possible factors that affect them.

Method: In the present study, a quantitative research method was used, using a structured questionnaire, which contained questions about the evaluation of the quality of family relationships, family centrism (Familism), family environment in the areas of cohesion, conflict, independence and control, as well as the mental resilience of young people. In addition, questions about the socio-demographic characteristics of young people, questions to assess the impact of the economic and health crisis on their lives are included. The sample consisted of 249 young adults aged 18 to 30 years. The sample was selected by convenience sampling.

Results: The average score on the family relationship quality scale was 8.15 (± 1.91) which indicates quite good family relationships. According to the results of the present study, family centrism is relatively moderate, while the overall score on the scale is positively related to age ($r = 0.148$, $p\text{-value} = 0.02 < 0.05$). There is also a positive and statistically significant correlation with the evaluation scale of family relationships. According to the results of the present study, there is moderate cohesion, higher conflicts and control, as well as moderate independence within the family of origin, while gender is related to control ($p\text{-value} = 0.03 < 0.05$) with women reporting higher control (Mean = 14.56), compared to men (Mean = 13.96). All subscales of the Family Environment are related to the quality of family relationships. In particular, there is a negative correlation with the scale of independence ($r = -0.18$, $p\text{-value} = 0.003 < 0.05$), while a positive correlation with the scale of coherence ($r = 0.206$, $p\text{-value} = 0.001$), of conflicts ($r = 0.38$, $p\text{-value} < 0.001$) and control ($r = 0.20$, $p\text{-value} = 0.001$). Also, mental resilience is positively related to the scale of conflicts ($r = 0.215$, $p\text{-value} = 0.001$), and negatively to the scale of independence ($r = -0.131$, $p\text{-value} = 0.04 < 0.05$).

Conclusions: According to the results of the present study, the quality of family relations of young students of the Hellenic Mediterranean University in the family of origin is particularly satisfactory, young people feel good with their family. The

family continues to play an important role in the lives of young adults, while family relationships, despite the difficulties, remain quality.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	1
Abstract.....	8
Εισαγωγή.....	13
Κεφάλαιο 1 ^ο – Ο Θεσμός της Οικογένειας.....	17
1.1 Ιστορική αναφορά στην εξέλιξη της οικογένειας.....	17
1.2 Μορφές οικογένειας.....	19
1.3 Η οικογένεια ως μέσο κοινωνικοποίησης.....	20
1.4 Επίδραση της οικογένειας στην ανάπτυξη του ατόμου.....	22
1.5 Η οικογένεια στα χρόνια της οικονομικής κρίσης.....	24
1.6 Η οικογένεια την περίοδο της πανδημίας του κορονοϊού.....	25
Σύνοψη 1 ^{ου} Κεφαλαίου.....	27
Κεφάλαιο 2 ^ο – Οικογενειακές σχέσεις & Ποιότητα οικογενειακών σχέσεων.....	28
2.1 Οικογενειακές σχέσεις.....	28
2.2 Ποιότητα οικογενειακών σχέσεων – επιρροές και συνέπειες.....	29
2.3 Ποιότητα Οικογενειακών σχέσεων στην Ελλάδα και το εξωτερικό - Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	32
Σύνοψη 2 ^{ου} Κεφαλαίου.....	33
Κεφάλαιο 3 ^ο – Μέθοδος έρευνας.....	35
3.1 Σκοπός έρευνας.....	35
3.2 Ερευνητικά ερωτήματα & υποθέσεις.....	35
3.3 Είδος έρευνας.....	36
3.4 Εργαλείο έρευνας.....	36
3.5 Πεδίο μελέτης, πληθυσμός και δείγμα.....	38
3.6 Διαδικασία συλλογής δείγματος.....	38
3.7 Στατιστική Ανάλυση.....	38
Κεφάλαιο 4 ^ο – Αποτελέσματα έρευνας.....	39

4.1 Κοινωνικό-δημογραφικά στοιχεία δείγματος.....	39
4.2 Ικανοποίηση από τις σχέσεις με την οικογένεια προέλευσης.....	43
4.3 Οικογενειοκεντρισμός: Υποχρεώσεις, Υποστήριξη, Συμπεριφορές.....	43
4.4 Οικογενειακό Περιβάλλον: Συνοχή, Συγκρούσεις, Ανεξαρτησία & Έλεγχος...	47
4.5 Ψυχική Ανθεκτικότητα και Οικογενειακές Σχέσεις.....	50
4.6 Πεποιθήσεις για το μέλλον.....	51
4.6 Επιρροή οικονομικής κρίσης στην οικογένεια.....	52
4.7 Επιρροή πανδημίας στην οικογένεια.....	54
Κεφάλαιο 5 ^ο – Συζήτηση & Συμπεράσματα.....	57
Βιβλιογραφία.....	62
Ελληνόγλωσση.....	62
Ξενόγλωσση.....	62
Ηλεκτρονικές Πηγές.....	69
Παράρτημα.....	71

Ευρετήριο πινάκων

Πίνακας 1: Δημογραφικά στοιχεία δείγματος.....	39
Πίνακας 2: Κάλυψη μηνιαίων εξόδων.....	41
Πίνακας 3: Τόπος διαμονής.....	41
Πίνακας 4: Οικογενειακή κατάσταση γονέων.....	42
Πίνακας 5: Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων.....	42
Πίνακας 6: Συσχέτιση δημογραφικών μεταβλητών με την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων.....	43
Πίνακας 7: Περιγραφικά στοιχεία Familism Scale.....	44
Πίνακας 8: Συσχέτιση Δημογραφικών μεταβλητών με Οικογενειοκεντρισμό.....	44
Πίνακας 9: Συσχέτιση Οικογενειοκεντρισμού με την ηλικία.....	45
Πίνακας 10: Συσχέτιση Οικογενειοκεντρισμού με τον τρόπο κάλυψης μηνιαίων εξόδων.....	46
Πίνακας 11: Συσχέτιση Οικογενειοκεντρισμού με την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων.....	47
Πίνακας 12: Περιγραφικά στοιχεία της κλίμακα του οικογενειακού περιβάλλοντος.	48
Πίνακας 13: Συσχέτιση φύλου με τις υποκλίμακες του Οικογενειακού Περιβάλλοντος.....	48
Πίνακας 14: Συσχέτιση ηλικίας με τις υποκλίμακες του Οικογενειακού Περιβάλλοντος.....	49
Πίνακας 15: Συσχέτιση Ποιότητας Οικογενειακών σχέσεων με τις υποκλίμακες του Οικογενειακού Περιβάλλοντος.....	49
Πίνακας 16: Συσχέτιση Οικογενειοκεντρισμού και Οικογενειακού Περιβάλλοντος..	50
Πίνακας 17: Συσχέτιση ψυχικής ανθεκτικότητας και Οικογενειακών σχέσεων.....	51
Πίνακας 18: Πεποιθήσεις ατόμου για το μέλλον.....	52
Πίνακας 19: Επιρροή οικονομικής κρίσης στην οικογένεια.....	53
Πίνακας 20: Τομείς επιρροής λόγω οικονομικής κρίσης.....	53
Πίνακας 21: Τομείς που επηρέασε η πανδημία.....	55
Πίνακας 22: Επίπεδο συμμόρφωσης στα μέτρα κατά της εξάπλωσης της πανδημίας.	56
Πίνακας 23: Αξιολόγηση στρατηγικής covid και αξιολόγηση πανδημίας.....	56

Εισαγωγή

Η οικογένεια αποτελεί έναν από τους παλαιότερους θεσμούς στην ιστορία της ανθρωπότητας, ενώ είναι ο μόνος κοινωνικός θεσμός που παραμένει σημαντικός καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου. Σχεδόν κάθε άτομο γεννιέται σε μια οικογένεια. Εκεί, μεγαλώνει και σε αυτή παραμένει ενσωματωμένος καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, αναπτύσσοντας συγκεκριμένες σχέσεις με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας.

Αρκετοί ερευνητές από διάφορα επιστημονικά πεδία έχουν προσπαθήσει να ορίσουν την οικογένεια. Ωστόσο, καθώς η οικογένεια είναι το πρωταρχικό κύτταρο της κοινωνίας και ο κύριος θεσμός που συστήνει στην κοινωνία νέα μέλη, ο ορισμός της οικογένειας δεν μπορεί να μην συμπεριλαμβάνει από την επιστήμη της κοινωνιολογίας. Έτσι, ως οικογένεια μπορεί να ορισθεί μια κοινωνικά αναγνωρισμένη και παραδοσιακά καθιερωμένη μορφή συμβίωσης των μελών της κοινωνίας (Τσαρδάκη, 1984:34). Σύμφωνα με άλλους ορισμούς της οικογένειας (πχ. Μπαμπάλης, 2005), οι βασικές λειτουργίες της οικογένειας είναι αναπαραγωγικές, οικονομικές, εκπαιδευτικές και ψυχολογικές. Στην πορεία των χρόνων, η μορφή του βασικού θεσμού της οικογένειας έχει αλλάξει / διευρυνθεί ή περιορισθεί ανάλογα με τις επιταγές της κάθε εποχής. Οι βασικότερες μορφές οικογένειας είναι η εκτεταμένη, η πυρηνική, η μονογονεϊκή, η θετή, η πολλαπλή - μικτή, η κοινοβιακή, πολυγαμική ή ομοφυλοφυλική (Γεωργίου, 2005). Εν γένει μπορεί να επισημανθεί ότι γονείς δεν είναι μόνο όσοι «γεννούν» ένα παιδί, αλλά θα πρέπει να το φροντίζουν, να ενδιαφέρονται γι' αυτό και τη γενικότερη ανάπτυξή του - ιδίως όταν είναι ανήλικο. Έτσι, «στην έννοια γονείς περιλαμβάνονται και οι επίτροποι και οι νόμιμα διορισμένοι αντιπρόσωποί τους» (κηδεμόνες κ.λ.π.). (Ν.2621/98).

Οι σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των μελών της οικογένειας, ο χρόνος που αφιερώνεται στο πλαίσιο της μεταξύ τους επικοινωνίας, η ανταλλαγή εμπειριών, η ανταλλαγή πόρων, η αμοιβαία αλληλεγγύη, τα κοινά αποδεκτά πρότυπα και οι αξίες της οικογένειας αποτελούν τα πρώτα κίνητρα κοινωνικοποίησης των ατόμων.

Οι εμπειρίες ζωής οποιασδήποτε ηλικιακής ομάδας συνδέονται στενά με τις οικογένειές τους. Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι η αξιολόγηση των οικογενειακών σχέσεων και της ποιότητας τους μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικά συμπεράσματα για

τις εμπειρίες, τη συμπεριφορά, την ψυχολογία και άλλους παράγοντες στη ζωή των ατόμων.

Αρκετές έρευνες έχουν γίνει προκειμένου να εντοπισθούν οι πτυχές της ζωής του ατόμου, οι οποίες επηρεάζονται από τις οικογενειακές σχέσεις. Ίσως η σημαντικότερη επιρροή που δύναται να έχουν οι οικογενειακές σχέσεις αφορά στην κοινωνικοποίηση και τη συμπεριφορά του ατόμου, ήδη από μικρή ηλικία. Ενδεικτικά μπορεί να σημειωθεί ότι οι στενές οικογενειακές σχέσεις και ειδικότερα οι στενές και υποστηρικτικές σχέσεις μεταξύ των γονέων και των παιδιών αποτελούν θετικό θεμέλιο για την ανάπτυξη υγιούς κοινωνικής συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, η υψηλή ποιότητα της σχέσης του ατόμου με τη μητέρα του, η οποία χαρακτηρίζεται από ζεστασιά και θετικά συναισθήματα έχει συσχετισθεί με υψηλότερα επίπεδα θετικής κοινωνικής συμπεριφοράς των παιδιών απέναντι σε αγνώστους, φίλους αλλά και προς την υπόλοιπη οικογένεια (Padilla – Walker & Christensen, 2011). Επιπλέον, σύμφωνα με τους Farrant et al. (2012), το θερμό οικογενειακό περιβάλλον και οι δεμένες οικογενειακές σχέσεις, ειδικά κατά τη νηπιακή ηλικία του ατόμου διευκολύνουν την ανάπτυξη ορθής και ισορροπημένης κοινωνικής συμπεριφοράς.

Σύμφωνα με άλλες έρευνες, οι ποιοτικές οικογενειακές σχέσεις σχετίζονται με την ανάπτυξη υψηλού επιπέδου ενσυναίσθησης στο άτομο. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Richaud et al. (2013) έδειξαν ότι η αποδοχή από τη μητέρα αναπτύσσει την ενσυναίσθηση του ατόμου, ενώ η εκδήλωση ενσυναίσθησης από τον πατέρα αποτελεί παράγοντα που επιδρά θετικά στην ανάπτυξη αντίστοιχης συμπεριφοράς και αλτρουιστικής συμπεριφοράς από το άτομο κατά το στάδιο στην εφηβικής του ηλικίας.

Εν γένει, επισημαίνεται ότι τα παιδιά και αργότερα τα ενήλικα άτομα διαμορφώνουν θετική κοινωνική συμπεριφορά όταν έχουν σχηματίσει ασφαλή σχέση προσκόλλησης με τους γονείς τους. Η σχέση αυτή συνήθως προϋποθέτει ότι οι γονείς δεν εφαρμόζουν αυταρχικά στυλ διαπαιδαγώγησης κι ακολουθούν ήπιες τεχνικές ελέγχου. Επιπλέον, χρησιμοποιούν επιχειρήματα και πειθώ προκειμένου να συνετίσουν τα παιδιά όταν κριθεί απαραίτητο ή όταν πρέπει να εξηγήσουν μια επιλογή τους.

Η ασφαλής σχέση προσκόλλησης προϋποθέτει αναπτυγμένο αίσθημα ευαισθησίας στο πλαίσιο των οικογενειακών σχέσεων και υποστηρικτική συμπεριφορά προκειμένου για τη δημιουργία θετικών συναισθημάτων. Οι σταθερές και οικονομικά

ασφαλείς οικογένειες, στις οποίες αναπτύσσονται στενές και φιλικές σχέσεις όχι μόνο μεταξύ παιδιών και γονέων, αλλά και με τα αδέρφια τους, έχουν ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη κοινωνικά αποδεκτής συμπεριφοράς από τα παιδιά και τα ενήλικα άτομα αργότερα καθώς και καλών / φιλικών σχέσεων με συμμαθητές, φίλους σύντροφο (Monahan & Booth – LaForce, 2016).

Εν γένει πρέπει να σημειωθεί ότι κινητήριος δύναμη για την ανάπτυξη υγιών οικογενειακών σχέσεων αποτελεί η σχέση μεταξύ των δυο συζύγων και στη συνέχεια η σχέση μεταξύ γονέα και παιδιών, η οποία αποτελεί έναν πολύ ιδιαίτερο τύπο σχέσης ο οποίος διαμορφώνει και τη μετέπειτα πορεία του ατόμου.

Άλλες πτυχές της ζωής του ατόμου που επηρεάζονται από τις οικογενειακές σχέσεις τις οποίες βιώνει είναι η ισόρροπη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της συναισθηματικής λειτουργίας του ατόμου (Boutelle et al., 2009), η υγεία του (ψυχολογική και σωματική) (Carr & Springer, 2010).

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η **αξιολόγηση των οικογενειακών σχέσεων και της ποιότητάς τους** στην οικογένεια προέλευσης από νέους ενήλικες ηλικίας 18-30 ετών.

Ειδικότερα στην παρούσα έρευνα θα μελετηθεί και θα αξιολογηθεί η ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων των νέων φοιτητών του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου, με την πυρηνική οικογένεια τους, ενώ θα αξιολογηθεί πως αισθάνονται οι νέοι για την οικογένεια τους (Familism Scale). Επιπλέον, στα πλαίσια της παρούσας έρευνας δύναται να διαπιστωθεί ποιοι είναι οι παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων (πχ οικονομικό επίπεδο οικογένειας, ποιότητα ζωής, σχέσεις γονέων, εργασία, κτλ).

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα τα οποία καλείται να απαντήσει η παρούσα μελέτη είναι τα εξής:

- 1) Πως αξιολογούνται οι οικογενειακές σχέσεις και η ποιότητα τους στην οικογένεια προέλευσης σήμερα, από νέους ηλικίας 18 – 30 ετών;
- 2) Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν τις οικογενειακές σχέσεις και την ποιότητα τους στην οικογένεια προέλευσης σήμερα, σύμφωνα με τους νέους ηλικίας 18 – 30 ετών

Προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της παρούσας μελέτης και να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα χρησιμοποιήθηκε ποσοτική μέθοδος έρευνας.

Ως Πεδίο μελέτης ορίζεται το Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο, ενώ ως πληθυσμός της έρευνας ορίζονται όλοι οι ανύπαντροι/-ες νέοι/-ες που είναι φοιτητές/-τριες ή εργάζονται σε αυτό, ηλικίας από 18 έως 30 ετών, ανεξαρτήτως τμήματος παρακολούθησης / εργασίας, τόπου καταγωγής και διαμονής. Ως μέθοδος επιλογής δείγματος επιλέχθηκε η δειγματοληψία ευκολίας.

Κεφάλαιο 1^ο – Ο Θεσμός της Οικογένειας

1.1 Ιστορική αναφορά στην εξέλιξη της οικογένειας

Η οικογένεια αποτελεί έναν από τους παλαιότερους θεσμούς στην ιστορία της ανθρωπότητας, ενώ είναι ένας από τους λίγους θεσμούς που παραμένουν σημαντικοί στη ζωή του ατόμου. Σχεδόν κάθε άτομο γεννιέται σε μια οικογένεια. Εκεί, μεγαλώνει και με αυτή συνεχίζει να συνδέεται σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, αναπτύσσοντας συγκεκριμένες σχέσεις με τα υπόλοιπα μέλη της. Αρκετοί ερευνητές από διάφορα επιστημονικά πεδία έχουν προσπαθήσει να ορίσουν την οικογένεια. Σύμφωνα με την κοινωνιολογική προσέγγιση μπορεί να ορισθεί ως *μια κοινωνικά αναγνωρισμένη και παραδοσιακά καθιερωμένη μορφή συμβίωσης των μελών της κοινωνίας* (Τσαρδάκη, 1984:34). Οι βασικές λειτουργίες της είναι αναπαραγωγικές, οικονομικές, εκπαιδευτικές και ψυχολογικές (Μπαμπάλης, 2005).

Ο όρος οικογένεια είχε οριστεί από διάφορους κοινωνιολόγους και ανθρωπολόγους. Ο Murdock (1949), όρισε την οικογένεια ως την κοινωνική ομάδα που χαρακτηρίζεται από κοινή κατοικία, οικονομική συνεργασία και επιθυμία για αναπαραγωγή. Η οικογένεια, σύμφωνα με τον εν λόγω ορισμό περιλαμβάνει ενήλικες και των δύο φύλων, οι οποίοι διατηρούν μια κοινωνικά εγκεκριμένη σεξουαλική σχέση και φέρουν στον κόσμο ένα ή περισσότερα παιδιά - που ανήκουν στους ίδιους ή υιοθετήθηκαν. Σύμφωνα με μεταγενέστερο ορισμό των Haralombos and Herald (1997) όπως αναφέρεται στους Marsh et al. (1996), η οικογένεια αποτελεί τη διαδικασία κοινωνικοποίησης, οικονομικής δραστηριότητας και σεξουαλικής δραστηριότητας μεταξύ δύο ατόμων αντίθετων φύλων που θα επιδοθούν σε σεξουαλική δραστηριότητα τουλάχιστον για χάρη της ευχαρίστησης και αναπαραγωγής. Διαχρονικά, οι περισσότεροι ορισμοί αναφέρονται στην οικογένεια ως παγκόσμιο κοινωνικό θεσμό, ο οποίος αφορά και αποτελείται από άτομα που συνδέονται άμεσα με «συγγένεια» δυο ενήλικων μελών τα οποία αναλαμβάνουν την ευθύνη της φροντίδας των παιδιών (Marsh et al., 1996).

Σε απλούς όρους, μια οικογένεια μπορεί να αναφέρεται ως μια ομάδα που δημιουργείται σκόπιμα ή δημιουργείται από την αρετή της γέννησης. Μπορεί να δημιουργηθεί για να εξυπηρετεί διάφορους σκοπούς όπως για την προστασία και την ασφάλεια, την αίσθηση του ανήκειν, την ελεγχόμενη και πειθαρχημένη συμπεριφορά,

ακόμη και για το σκοπό της αναπαραγωγής. Η λέξη οικογένεια λέγεται ότι προέρχεται από τη ρωμαϊκή λέξη «famulus» σημαίνει υπηρέτης και σύμφωνα με τη λατινική λέξη «familia» σημαίνει νοικοκυριό. Η οικογένεια αποτελεί ένα πεδίο πολλών κοινωνικών δραστηριοτήτων ενός ατόμου, μια κοινωνική ενότητα που δημιουργήθηκε εξ αίματος, μέσω γάμου ή υιοθεσίας, με σκοπό την υποστήριξη και την αμοιβαία ανάπτυξη των μελών της (Avasthi, 2010).

Για να κατανοήσουμε ποια είναι τα χαρακτηριστικά της οικογένειας ως θεσμός, είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε τον σκοπό, την ύπαρξη και την προέλευσή της. Η κύρια λειτουργία της οικογένειας θεωρείται η συνέχιση του ανθρώπινου είδους, μέσω της γέννησης και της κατάλληλης φροντίδας και ανάπτυξης του παιδιού (Sroufe, 2005). Επιπλέον, η οικογένεια βοηθά στην εκπλήρωση βασικών αναγκών του ατόμου και παρέχει μια αίσθηση δέσμευσης και πιστότητας (Conger et al., 2010).

Τα γενικά χαρακτηριστικά της οικογένειας είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά που είναι συνήθη και εφαρμόσιμα σε όλες τις οικογένειες ανά τον κόσμο και αποτελούν τη βάση για τη δημιουργία και τη διατήρηση της οικογένειας ως θεσμού. Η οικογένεια αποτελεί μια παγκόσμια έννοια και προέρχεται από την επιθυμία ανδρών και γυναικών να είναι μαζί ως σύντροφοι, να αποκτήσουν παιδιά, να διαιωνίσουν τη γραμμή της ζωής και να φροντίσουν την συνύπαρξή τους. Βασικά χαρακτηριστικά της οικογένειας είναι η επιθυμία για οικονομική ασφάλεια, κοινή αναψυχή, καταμερισμό εργασίας και (Oppenheimer, 2013). Ένα κοινό χαρακτηριστικό της οικογένειας στην παγκόσμια κοινωνία είναι η καθολικότητα, με την έννοια ότι η οικογένεια υπήρχε σε κάθε ηλικία και σε κάθε κοινωνία, δηλαδή κάθε άτομο είναι ή ήταν μέρος μιας οικογένειας (Coontz, 2016; Strong, & Cohen, 2013). Μια οικογένεια συνήθως έχει ένα συγκεκριμένο μέρος κατοικίας γνωστό ως σπίτι και παρέχει έναν ασφαλή χώρο σε όλα τα μέλη της, ένα λεγόμενο «καταφύγιο», ενώ παράλληλα παρέχει τάξη στην ανθρώπινη ζωή (Anton & Lawrence, 2014).

Χαρακτηριστικό είναι ότι μεταξύ των μελών της οικογένειας αναπτύσσεται ένα αίσθημα ευθύνης με την έννοια ότι μέσα στην οικογένεια κάθε άτομο έχει ευθύνη απέναντι σε άλλα μέλη της συγκεκριμένης ομάδας (Hess & Handel, 2016). Η οικογένεια παρέχει πλήρη ασφάλεια σε όλα τα μέλη, συμπεριλαμβανομένων των νέων και των ηλικιωμένων. Για παράδειγμα, όταν αυτή η ευθύνη αγνοείται όπως στην περίπτωση εγκατάλειψης ενός παιδιού ή μιας ηλικιωμένης μητέρας ή πατέρα, αυτό

οδηγεί σε διάλυση της οικογένειας, δηλαδή αποδιοργάνωση του θεσμού (Reza, 2016). Επιπλέον, μεταξύ των μελών της οικογένειας αναπτύσσεται συναισθηματική σύνδεση και υποστήριξη, αμοιβαία στοργή και δεσμοί αίματος. Μια οικογένεια είναι μια κλειστή οντότητα και διατηρείται μαζί όχι μόνο λόγω μιας ετικέτας αλλά και λόγω συναισθηματικών δεσμών. Για παράδειγμα, μια μητέρα μπορεί να κάνει για το παιδί της μεγάλες θυσίες λόγω μόνο της συναισθηματικής σύνδεσης μεταξύ τους (Anderson et al., 2016).

1.2 Μορφές οικογένειας

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, υπάρχουν δύο βασικές μορφές οικογένειας, η πυρηνική οικογένεια, η οποία αποτελείται από δύο ενήλικες και τα παιδιά τους και συχνά αναφέρεται ως «άμεση οικογένεια» και η εκτεταμένη οικογένεια η οποία είναι από ένα παλιό σύστημα οικογενειακών σχέσεων μεταξύ δύο ή τριών γενεών οικογένειας, όπως οι παππούδες - γιαγιάδες, οι σύζυγοι αδελφών, θείων, ανιψιών και ξαδελφιών (Bilton et al., 1996).

Ανεξάρτητα από το μέγεθος της οικογένειας, ο θεσμός της οικογένειας μπορεί να διαχωρισθεί σε δυο άλλες κατηγορίες, την οικογένεια προσανατολισμού και την οικογένεια αναπαραγωγής. Η οικογένεια στην οποία γεννιέται ένα άτομο αναφέρεται ως οικογένεια προσανατολισμού ενώ η οικογένεια αναπαραγωγής κατασκευάζεται από το ενήλικο άτομο που δημιουργεί τη δική του οικογένεια φεύγοντας από την εστία. Στην κοινωνιολογία, τα οικογενειακά συστήματα κατηγοριοποιούνται ανά κατοικία του ζευγαριού που διαμορφώνει την οικογενειακή ενότητα. Για παράδειγμα, εάν ένα παντρεμένο ζευγάρι μετακινηθεί για να ζήσει με τους γονείς της νύφης ή σε στενή γειτνίαση με τους συγγενείς της, μια τέτοια οικογένεια αναγνωρίζεται ως μητροπολιτική οικογένεια, ενώ το αντίστροφο αυτού του μοντέλου δηλαδή αν ζήσει με τους γονείς του άνδρα της οικογένειας, τότε η οικογένεια αναγνωρίζεται ως πατριλοκεντρική οικογένεια (Giddens, 1993).

Στην πορεία των χρόνων, η μορφή του βασικού θεσμού της οικογένειας έχει αλλάξει / διευρυνθεί ή περιορισθεί ανάλογα με τις επιταγές της κάθε εποχής. Σήμερα, οι βασικότερες μορφές οικογένειας είναι (Γεωργίου, 2005):

- η εκτεταμένη, όπως αναλύθηκε προηγουμένως
- η πυρηνική, όπως αναλύθηκε προηγουμένως

- η μονογονεϊκή, η οποία νοείται η οικογένεια, όπου για κάποιο λόγο (πχ διαζύγιο, χηρεία, έλλειψη γάμου) τα παιδιά μεγαλώνει μόνο ένας από τους δυο γονείς (Sarsour et al., 2011)
- η θετή, όπου αφορά την οικογένεια η οποία υιοθέτησε παιδιά (Gary, 2011)
- η πολλαπλή – μικτή – ανασυσταμένη, η οποία προκύπτει υπάρχει από την ένωση ενός ζευγαριού μετά από διαζύγιο ή χηρεία (του ενός ή και των δύο συντρόφων) με το παιδί/α από προηγούμενο/ους γάμου/ς (Gary, 2011)
- η κοινοβιακή, η οποία περιέχει δυο τύπους, ο πρώτος, που συνήθως αποκαλείται συλλογικό κοινόβιο και περιλαμβάνει τη βασική συζυγική οικογένεια, η οποία μαζί με άλλες συμμετέχει σε κοινές δραστηριότητες και ο δεύτερο που η βασική συζυγική οικογένεια με άλλες δημιουργούν το αυτό καθαυτό κοινόβιο νοικοκυριό (https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/15/13/713.pdf)
- η πολυγαμική, η οποία είναι μιας μορφής εκτεταμένης οικογένειας,, η οποία αποτελείται από πολλαπλές και παράλληλες έγκυρες γενετήσιες ενώσεις ενός εκ των συζύγων. Η κυριότερη μορφή αυτής της οικογένειας είναι η πολυγυνία, δηλαδή ένας άνδρας να έχει περισσότερες από μια γυναίκες. Κύριος χώρος πολυγαμικών οικογενειών είναι οι μουσουλμανικές χώρες (Γεωργας, 2005)

Εν γένει μπορεί να επισημανθεί ότι γονείς δεν είναι μόνο όσοι «γεννούν» ένα παιδί, αλλά θα πρέπει να το φροντίζουν, να ενδιαφέρονται γι' αυτό και τη γενικότερη ανάπτυξή του - ιδίως όταν είναι ανήλικο. Έτσι, «στην έννοια γονείς περιλαμβάνονται και οι επίτροποι και οι νόμιμα διορισμένοι αντιπρόσωποί τους» (κηδεμόνες κ.λ.π.). (Ν.2621/98).

1.3 Η οικογένεια ως μέσο κοινωνικοποίησης

Η κοινωνικοποίηση είναι μια σταδιακή διαδικασία μέσω της οποίας ένα μωρό μαθαίνει τις αρχές, τους τρόπους ζωής, τις συμβάσεις και τους κανονισμούς της κοινωνίας του. Οι κοινωνιολόγοι ορίζουν την κοινωνικοποίηση ως τη διαδικασία μέσω της οποίας το άτομο κληρονομεί πολιτιστικές πεποιθήσεις και ιδεολογίες της κοινωνίας του και μαθαίνει τις κρίσιμες διαδικασίες της κοινωνίας (Griswold, 2012).

Οι φορείς κοινωνικοποίησης είναι ποικίλοι και αναφέρονται στις δομές και τις τεχνικές της κοινωνικής οργάνωσης που ελέγχουν τη συμπεριφορά ενός ατόμου σε μια δεδομένη κοινωνία. Υπάρχουν τέσσερις φορείς κοινωνικοποίησης στην κοινωνία

και συγκεκριμένα, η οικογένεια, τα ακαδημαϊκά ιδρύματα, οι συνομήλικοι και τα μέσα ενημέρωσης (Ibáñez-Cubillas et al., 2017; Handel, 2011; van Lier et al., 2012).

Στις περισσότερες περιπτώσεις, η οικογένεια είναι ο βασικός παράγοντας κοινωνικοποίησης, ήδη από τις αρχέγονες κοινωνίες. Δεν υπάρχει καθορισμένος χρόνος για την έναρξη και το τέλος της κοινωνικοποίησης. Ωστόσο, ορισμένοι κοινωνικοί επιστήμονες έχουν επινοήσει διαφορετικά στάδια κοινωνικοποίησης, όπου σε όλα κύριος παράγοντας κοινωνικοποίησης είναι η οικογένεια. Σε αρχικό στάδιο το βρέφος δεν εμπλέκεται με όλη την οικογένεια αλλά συσχετίζεται με τη μητέρα. Το νεογέννητο σε αυτό το σημείο ταυτοποιεί μόνο τη μητέρα. Στο δεύτερο στάδιο το οποίο ξεκινά συνήθως μετά το πρώτο έτος και τελειώνει όταν το παιδί είναι τριών ετών, το βρέφος διακρίνει τον ρόλο του από τον ρόλο της μητέρας του. Είναι επίσης σε αυτό το στάδιο όπου το παιδί μαθαίνει θεμελιώδη ζητήματα για την κοινωνία στην οποία μεγαλώνει. Το επόμενο στάδιο ξεκινά όταν το βρέφος είναι περίπου τεσσάρων ετών και ολοκληρώνεται λίγο πριν την εφηβεία. Το παιδί σε αυτό το στάδιο γίνεται πλήρες μέλος της κοινότητας και προσδιορίζει τον ρόλο του στην κοινωνία. Το τελευταίο στάδιο, αυτό της εφηβείας, ξεκινά όταν το παιδί ζητά την ελευθερία από τους γονείς του. Σε αυτό το στάδιο το παιδί, επιλέγει την καριέρα και τις κοινωνικές συναναστροφές και διαπροσωπικές του σχέσεις σε όλα τα επίπεδα (Handel, 2011).

Πιο συγκεκριμένα, η οικογένεια σηματοδοτεί την έναρξη της κοινωνικοποίησης για τους περισσότερους ανθρώπους. Βοηθά τους νέους να αφομοιώσουν τον πολιτισμό τους και να ταυτιστούν με την κοινότητά τους. Η οικογένεια δίνει επίσης στα νεαρά μέλη της την εικόνα της κοινωνικής κατάστασης, διαδραματίζοντας εξέχοντα ρόλο στη διδασκαλία αυτών των μελών σχετικά με τους κινδύνους και τις επιπτώσεις μιας κοινωνικής συμπεριφοράς (Bott & Spillius, 2014). Τα νεαρά μέλη της οικογένειας συνήθως κοινωνικοποιούνται από τους γονείς, αλλά και άλλους συγγενείς με τους οποίους έρχονται σε επαφή, μαθαίνοντας τη ρουτίνα τους τις στάσεις και τις επιθυμίες τους (Knight et al., 2011).

Η οικογένεια ως κύριος φορέας κοινωνικοποίησης θεωρείται ότι διδάσκει τα μέλη της να αγαπούν τους ανθρώπους μέσα στο αρχικό κελί της κοινωνίας, όπου είναι η οικογενειακή εστία (Bales & Parsons, 2014). Τα παιδιά αρχίζουν να παρακολουθούν τους γονείς και τα αδέρφια τους στις κοινωνικές συναναστροφές και σχέσεις τους, και

αυτό ασκεί σημαντική επιρροή σε ολόκληρη τη ζωή τους (Abramovitch & Pepler, 2014; McHale et al., 2012; Conger & Little, 2010).

Σημειώνεται ότι οι οικογενειακές επιρροές στην κοινωνικοποίηση του ατόμου είναι πολύ σημαντικές (Bales & Parsons, 2014). Η οικογένεια ανεξάρτητα από τη φύση και το μέγεθός της μαθαίνει τα μέλη της πώς να συνδέονται με άλλους, πώς να συμπεριφέρονται σε διάφορες καταστάσεις, πώς να επιτυγχάνουν τους στόχους τους (Judge et al., 2010). Ως φορέας κοινωνικοποίησης, η οικογένεια παρέχει σε ένα άτομο δεξιότητες και πρακτικές απαραίτητες για τη συμμετοχή του σε κοινωνικές δραστηριότητες, παρέχει νόρμες για την κατανόηση της κοινωνίας και των τεκταινόμενων σε αυτή και βοηθά στην ανάπτυξη συναισθηματικών συσχετίσεων με άλλα μέλη της κοινότητας (Berns, 2012; Miller et al., 2012).

Επιπλέον, μια οικογένεια παρέχει στα μέλη της αγάπη και φροντίδα, στοιχεία τα οποία βοηθούν το παιδί να αναπτυχθεί κοινωνικά, συναισθηματικά και σωματικά (Chandra et al., 2010). Ο γονέας είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας στην συνολική ανάπτυξη του παιδιού, ενώ η συνολική αλληλεπίδραση με άλλα μέλη της οικογένειας, βοηθά το παιδί να αναπτύξει κοινωνικές δεξιότητες, γνωριμίες, πίστη κα (Bukatko & Daehler, 2012).

1.4 Επίδραση της οικογένειας στην ανάπτυξη του ατόμου

Η οικογένεια είναι μια ομάδα ανθρώπων που ζουν σε ένα νοικοκυριό λόγω σχέσεων αίματος, γάμου ή άλλων δεσμών. Τα μέλη της οικογένειας αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους, έχουν τους δικούς τους ρόλους, δημιουργούν και διατηρούν μια κουλτούρα. Ο ρόλος της οικογένειας ως κύριου εκπαιδευτικού παράγοντα και ως παράγοντα ανάπτυξης και κοινωνικοποίησης του ατόμου είναι αδιαπραγμάτευτος. Ο κύριος ρόλος της οικογένειας στην εκπαίδευση των παιδιών είναι θεμέλιο για την ηθική εκπαίδευση και τη συναισθηματική, κοινωνική και εν γένει ανάπτυξη του. Η φύση και η συμπεριφορά των παιδιών προέρχεται και εξαρτάται κυρίως από τους γονείς και τα άλλα μέλη της οικογένειας. Το οικογενειακό περιβάλλον είναι το πρώτο εκπαιδευτικό περιβάλλον, στο οποίο βιώνει ένα άτομο, από το οποίο το παιδί αποκτά την πρώτη του εκπαίδευση και λαμβάνει την αρχική καθοδήγηση του. Η ανάπτυξη του παιδιού είναι μια αλλαγή στο παιδί όπου περιέχει μια σειρά αλλαγών που συμβαίνουν συνεχώς και καθορίζονται από τις σωματικές και πνευματικές λειτουργίες του ατόμου στο στάδιο της ωριμότητας της ανάπτυξης, της ωρίμανσης

και της μάθησης. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία υπάρχουν αρκετές περίοδοι ανάπτυξης που πρέπει να επιτευχθούν από το παιδί. Επομένως, η οικογένεια ασκεί πολύ σημαντική επιρροή στην περίοδο της ανάπτυξης του παιδιού, προκειμένου να αποκτήσει βασικές γνώσεις σε πρακτικά ζητήματα, σε θέματα ηθικής και κανόνων (Roostin, 2018).

Προσπαθώντας να κατανοήσουμε την ανάπτυξη του ατόμου, αξίζει να σημειωθεί ότι βασικά η ανάπτυξη αναφέρεται σε μια συστηματική αλλαγή σωματικών και ψυχικών λειτουργιών. Οι φυσικές αλλαγές περιλαμβάνουν βασικές βιολογικές εξελίξεις ως αποτέλεσμα της σύλληψης (γονιμοποίηση ωαρίου) και ως αποτέλεσμα αλληλεπιδράσεων βιολογικών διαδικασιών και γενετικής με το περιβάλλον (Lickliter, 2013). Από την άλλη πλευρά, οι ψυχικές αλλαγές αφορούν τα συνολικά ατομικά ψυχολογικά χαρακτηριστικά, όπως η γνωστική, συναισθηματική, κοινωνική και ηθική ανάπτυξη του ατόμου (Labouvie-Vief et al., 2010).

Η ανάπτυξη μπορεί να ερμηνευθεί ως μια διαδικασία ποσοτικής και ποιοτικής αλλαγής των ατόμων στη διάρκεια της ζωής τους, από την εποχή της σύλληψης, της βρεφικής ηλικίας, της παιδικής ηλικίας, της εφηβείας έως και την ενηλικίωση. Η ανάπτυξη μπορεί επίσης να ερμηνευθεί ως μια διαδικασία αλλαγής του ατόμου τόσο σε σωματικό όσο και σε ψυχικό / πνευματικό επίπεδο που λαμβάνει χώρα σε συστηματικά, προοδευτικά και συνεχώς (Roostin, 2018).

Το οικογενειακό περιβάλλον θεωρείται ως σημαντικός καθοριστικός παράγοντας της ανάπτυξης των παιδιών, επειδή το αρχικό περιβάλλον στο οποίο ζει ο άνθρωπος είναι κυρίως το οικογενειακό περιβάλλον. Οι σχέσεις μεταξύ των οικογενειών έχουν σημαντικό ρόλο στον καθορισμό του τρόπου συμπεριφοράς και συμπεριφοράς των παιδιών αργότερα σε σχέση με τους άλλους. Επιπλέον, η οικογένεια ή οι γονείς πρέπει να διατηρούν, να φροντίζουν, να προστατεύουν τα παιδιά προκειμένου να κοινωνικοποιηθούν, έτσι ώστε να μπορούν να ελέγχουν τον εαυτό τους στην κοινωνική ζωή. Η σχέση του παιδιού με όλη την οικογένεια επηρεάζει τη στάση του παιδιού απέναντι στους άλλους γενικά.

Η οικογενειακή επιρροή είναι σημαντική για την ανάπτυξη των παιδιών για τους εξής κυρίως λόγους: (α) η οικογένεια είναι η πρώτη κοινωνική ομάδα που γίνεται το κέντρο της ταυτότητας του παιδιού, (β) η οικογένεια είναι το πρώτο περιβάλλον που εισάγει τις αξίες της ζωής στο παιδί, (γ) οι γονείς και άλλα μέλη της οικογένειας

αποτελούν "σημαντικά άτομα" για την προσωπική ανάπτυξη του παιδιού, (δ) η οικογένεια ως θεσμός διευκολύνει βασικές ανθρώπινες ανάγκες, τόσο φυσικο-βιολογικές όσο και κοινωνικό-ψυχολογικές και (ε) το παιδί περνά μεγάλο μέρος του χρόνου του στο οικογενειακό περιβάλλον (Roostin, 2018).

1.5 Η οικογένεια στα χρόνια της οικονομικής κρίσης

Η οικονομική κρίση του 2007/2008 επηρέασε αναμφίβολα την κοινωνία και είχε τεράστια επίδραση σε όλες τις οικογένειες, τόσο της μεσαίας όσο και της εργατικής τάξης. Καθώς η οικονομική ανάπτυξη μειώθηκε, πολλοί απλοί άνθρωποι ξαφνικά διαπίστωσαν ότι η οικονομική τους κατάσταση έγινε πολύ επισφαλής, είτε γιατί έχασαν την εργασία τους, είτε γιατί περιήλθαν σε καθεστώς χαμηλά αμειβόμενης εργασίας. Τα ποσοστά ανεργίας στη μεσαία τάξη αυξήθηκαν γρήγορα. Η εργατική τάξη υπέφερε επίσης καθώς οι θέσεις εργασίας μειώθηκαν. Οι μέσες οικογένειες έχασαν την εμπιστοσύνη τους στις τράπεζες ενώ άλλαξε ολόκληρος ο τρόπος ζωής τους ο οποίος επηρεάστηκε από τον τρόπο λειτουργίας των δυνάμεων της αγοράς. Οι οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα επλήγησαν περισσότερο από την κρίση. Πολλοί άνθρωποι υπέφεραν από απολύσεις, στερήσεις των σπιτιών τους και υψηλό χρέος πιστωτικών καρτών. Οι περισσότεροι αγωνίζονταν διαρκώς για τα απολύτως αναγκαία, προκειμένου να πληρώνουν μηνιαίους λογαριασμούς των νοικοκυριών τους. Η μείωση του εισοδήματος των νοικοκυριών επέφερε εξίσου σημαντικό κοινωνικό αντίκτυπο, όπως μεγαλύτερη συχνότητα οικογενειακών συγκρούσεων, υψηλότερα ποσοστά διαζυγίου καθώς και περισσότερες αυτοκτονίες (Richards, 2020).

Επισημαίνεται ότι οι οικογενειακές σχέσεις τα τελευταία χρόνια και στην Ελλάδα όπως και σε άλλες χώρες ανά τον κόσμο δοκιμάζονται, αφενός εξαιτίας των ποικίλων αλλαγών που συμβαίνουν στις οικογένειες, τη φύση, τη δομή και τα χαρακτηριστικά τους και αφετέρου λόγω της οικονομικής κρίσης. Ειδικότερα, εν μέσω της κρίσης, οπότε και το οικογενειακό εισόδημα μειώθηκε, αυξήθηκε η ανεργία κτλ, παρατηρήθηκε έντονα το φαινόμενο, οι νέοι να παρατείνουν τη διαμονή τους στο πατρικό ή να επιστρέφουν σε αυτό, γεγονός το οποίο επέφερε σημαντικές ανακατατάξεις. Επιπλέον αρκετές οικογένειες συμβιώνουν και πάλι κάτω από την ίδια στέγη με τα ηλικιωμένα μέλη, συχνά γιατί αυτά χρειάζονται φροντίδα από την οικογένεια τους, η οποία δεν είχε τη δυνατότητα να παρέχει φροντίδα από τρίτο άνθρωπο (Καραϊσκάκη, 2019). Σύμφωνα με έρευνες μεγάλο ποσοστό των εφήβων και των νέων φαίνεται να αντιμετωπίζουν καθημερινούς καβγάδες και εντάσεις μέσα

στην οικογένεια τους, ενώ παρατηρείται ότι το ποσοστό των μονογονεϊκών οικογενειών έχει σχεδόν διπλασιασθεί συγκριτικά με 20 χρόνια πριν, λόγω κατακόρυφης αύξησης των διαζυγίων (ΕΠΙΨΥ, 2015).

1.6 Η οικογένεια την περίοδο της πανδημίας του κορονοϊού

Τους τελευταίους μήνες, διεθνώς υπάρχει μια ενταταμένη υγειονομική κρίση, λόγω του κορονοϊού, η οποία επηρεάζει την καθημερινότητα εκατομμυρίων ανθρώπων. Ο Coronavirus (COVID-19) έχει εξαπλωθεί παγκοσμίως και επηρεάζει σοβαρά όλους τους τομείς της ζωής προκαλώντας όχι μόνο μια κρίση σε επίπεδο υγείας αλλά και σε επίπεδο κοινωνίας αποτελώντας τεράστια οικονομική απειλή και δημιουργώντας εξαιρετικά δύσκολες καταστάσεις. Η εξέλιξη της κατάστασης έχει διαταράξει όλες τις πτυχές της ζωής, όπως ενδεικτικά επέφερε το κλείσιμο σχολείων, απώλειες θέσεων εργασίας ειδικά σε οικονομίες που εξαρτώνται από τον τουρισμό, αυξημένη επισιτιστική ανασφάλεια, υπερβολική επιβάρυνση των ήδη αμφισβητούμενων κυβερνητικών συστημάτων κα. Το κλείσιμο των σχολείων επηρέασε άμεσα τους μαθητές αλλά και τους γονείς / φροντιστές τους, επιβαρύνοντας περαιτέρω τις οικογενειακές ικανότητες και διαταράσσοντας την εκπαίδευση των παιδιών. Για τα παιδιά και τις οικογένειές τους υπάρχουν επίσης σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις σε επίπεδο βασικών κοινωνικών υπηρεσιών, στην πρόσβασή τους στην υγεία, στα τρόφιμα, στη στέγαση, στο ελάχιστο απαιτούμενο εισόδημα και στην ασφαλή κοινωνική αλληλεπίδραση. Όλοι αυτοί οι τομείς επηρεάζονται ολόενα και περισσότερο, ειδικά σε αναπτυσσόμενες χώρες. Επιπλέον, μέσα στις οικογένειες υπάρχουν ευάλωτες ομάδες που κινδυνεύουν περισσότερο τόσο από τον ιό (πχ ηλικιωμένα μέλη) ή που δύναται να πλήττονται περισσότερο σοβαρά σε οικονομικό επίπεδο (UNICEF, 2020).

Εξαιτίας της πανδημίας COVID-19 πολλοί γονείς αγωνίζονται να εξισορροπήσουν τη φροντίδα των παιδιών τους με την αμειβόμενη απασχόληση τους, με δυσανάλογο βάρος για τις γυναίκες που, κατά μέσο όρο, ξοδεύουν τρεις φορές περισσότερο χρόνο στη φροντίδα και την οικιακή εργασία συγκριτικά με τους άνδρες. Το κλείσιμο των σχολείων αποκάλυψε μια βαθύτερη κρίση στις οικογένειες μικρών παιδιών, ιδίως σε χώρες με χαμηλό και μεσαίο εισόδημα, πολλές από τις οποίες δεν είχαν πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας (UNICEF 2020) .

Η πανδημία λόγω του Covid-19 έχει αναδιαμορφώσει τις προσωπικές σχέσεις των ατόμων με πρωτοφανείς τρόπους, αναγκάζοντάς τους να ζουν πιο κοντά με συγκεκριμένους ανθρώπους και πιο μακριά από άλλους. Η ζωή κατά την περίοδο του lockdown δημιούργησε στενότερες και συχνότερες επαφές των ατόμων με τις οικογένειες, αλλά τα μέτρα κοινωνικής απόστασης απομόνωσαν πολλά άτομα από τους φίλους και τις ευρύτερες κοινότητες τους. Στο περιβάλλον υψηλής πίεσης του εγκλεισμού, σε συνδυασμό με το οικονομικό άγχος που προκάλεσε η γενικότερη κατάσταση αποτέλεσμα ήταν η αύξηση των συζυγικών συγκρούσεων σε πολλές περιπτώσεις και η διατάραξη της ομαλότητας των οικογενειακών σχέσεων έως και η αύξηση των διαζυγίων (Yi-Ling Liu, 2020).

Σημαντικές επιρροές δέχονται και άτομα, συνήθως ηλικιωμένα μέλη οικογενειών τα οποία απομονώνονται από παιδιά και εγγόνια, ειδικά σε περιπτώσεις που ζουν σε ιδρύματα φροντίδας (ηλικιωμένων, ΑμεΑ κτλ). Πιο συγκεκριμένα, οι διαμένοντες σε δομές μακροχρόνιας περίθαλψης χάνουν την επαφή με τους συντρόφους και τα παιδιά τους που δεν επιτρέπεται να τους επισκέπτονται, λόγω των πολιτικών COVID-19 για τον περιορισμό της εξάπλωσης του κορονοϊού.

Τα μέτρα της καραντίνας τα οποία εφαρμόστηκαν και εφαρμόζονται σε πολλές χώρες έχουν επίσης προκαλέσει ευπάθεια και κίνδυνο εντός των οικογενειών. Πολλές οικογένειες δεν έχουν συνηθίσει να είναι τόσο περιορισμένες για μεγάλο χρονικό διάστημα, ενώ ειδικά οι οικογένειες με μικρά παιδιά που χρειάζονται εξειδικευμένη φροντίδα και καθοδήγηση πρέπει να φροντίζουν το παιδί τους 24 ώρες την ημέρα χωρίς την εξωτερική καθοδήγηση που παρέχεται από ιατρικούς βρεφικούς σταθμούς, παιδικούς σταθμούς ή υπηρεσίες ειδικής εκπαίδευσης. Οι οικογένειες που φροντίζουν ηλικιωμένα άτομα ή ασθενείς με άνοια ή άλλες σοβαρές ασθένειες πρέπει να διαχειριστούν την υφιστάμενη κατάσταση χωρίς έξωθεν ημερήσια φροντίδα. Επίσης έχουν αναπτυχθεί περιστατικά εθισμού, επιθετικότητας και βίας μεταξύ των μελών της οικογένειας. Επιπλέον, τα παιδιά διαζευγμένων οικογενειών ξαφνικά χάνουν την εναλλάξ γονική μέριμνα, επειδή ένας από τους δυο γονείς είναι δύσκολο να βρεθεί κοντά στο παιδί. Όλες αυτές οι οικογένειες και οι σχέσεις τους συχνά υπόκεινται σε μεγάλη πίεση ως αποτέλεσμα των πιέσεων που προκαλούνται από την πανδημία και τις συνέπειες της καραντίνας (Ones, 2020).

Σύνοψη 1^{ου} Κεφαλαίου

Η οικογένεια αδιαμφισβήτητα αποτελεί έναν από τους παλαιότερους θεσμούς στην ιστορία της ανθρωπότητας, ενώ η σημασία της και η επιρροή της στη ζωή του ατόμου και την κοινωνία εν γένει έχει μελετηθεί κατά καιρούς από πολλούς διαφορετικούς επιστήμονες. Πολλοί ορισμοί έχουν δοθεί στην οικογένεια, ενώ οι κύριες μορφές της είναι η πυρηνική ή «άμεση» οικογένεια και η εκτεταμένη οικογένεια. Σήμερα, λόγω των κοινωνικών μεταβολών που υφίστανται έχουν αναδειχθεί ποικίλες άλλες μορφές όπως η μονογονεϊκή, η πολλαπλή, η κοινοβιακή, η πολυγαμική. Όποια και αν είναι η μορφή της, η οικογένεια αποτελεί βασικό παράγοντα στην κοινωνικοποίηση ενός ατόμου και στον τρόπο που αυτό συμπεριφέρεται μέσα στην κοινωνία. Σημαντική είναι η επιρροή που έχει δεχθεί η οικογένεια σήμερα, αφενός λόγω της οικονομικής κρίσης, η οποία έχει επιδράσει ανεξαιρέτως σε όλες τις οικογένειες, μεσαίας και εργατικής τάξης, κυρίως και αφετέρου λόγω της υγειονομικής κρίσης, λόγω του κορονοϊού, η οποία επηρεάζει την καθημερινότητα εκατομμυρίων ανθρώπων. Λαμβάνοντας υπόψη τις δυσκολίες που δύναται να αντιμετωπίζουν σήμερα οι οικογένειες (πχ μείωση εισοδήματος, απώλεια εργασίας, φόβος για τη ζωή και την υγεία, ασθένεια κτλ) είναι σημαντικό να κατανοήσουμε την έννοια των οικογενειακών σχέσεων, της ποιότητας αυτών καθώς και των παραγόντων οι οποίοι την επηρεάζουν, προκειμένου να εξετάσουμε κατά πόσο οι εν λόγω σχέσεις δύναται να επηρεάζουν τη ζωή του ατόμου και τις σχέσεις με τους γύρω του εν γένει.

Κεφάλαιο 2^ο – Οικογενειακές σχέσεις & Ποιότητα οικογενειακών σχέσεων

2.1 Οικογενειακές σχέσεις

Οι σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των μελών της οικογένειας, ο χρόνος που αφιερώνεται στο πλαίσιο της μεταξύ τους επικοινωνίας, η ανταλλαγή εμπειριών, η ανταλλαγή πόρων, η αμοιβαία αλληλεγγύη, τα κοινά αποδεκτά πρότυπα και οι αξίες της οικογένειας αποτελούν τα πρώτα κίνητρα κοινωνικοποίησης των ατόμων. Όσον αφορά την οικογενειακή σχέση μπορεί να οριστεί ως οποιοσδήποτε συνδυασμός σχέσεων ή σύζευξης που ενώνει δύο άτομα άμεσα ή μέσω τρίτου. Η σχέση ορίζεται ως *de facto* συμβίωση, ανεξάρτητα από την κατάσταση όσον αφορά το νόμιμο οικογενειακό καθεστώς. Η οικογενειακή σχέση ολοκληρώνεται με την ανάπτυξη οικογένειας που περιλαμβάνει παιδιά, η απόκτηση των οποίων δύναται να είναι εφικτή με τρεις πιθανούς τρόπους: φυσικά, μέσω της υιοθεσίας ή της απόκτησης μέσω συζυγικής ή κοινής νομικής σχέσης με έναν από τους φυσικούς ή θετούς γονείς (eustat).

Οι ισχυρές και θετικές οικογενειακές σχέσεις είναι ευχάριστες και ωφέλιμες για την οικογένεια και τα μέλη της. Οι καλές οικογενειακές σχέσεις είναι σημαντικές για πολλούς άλλους λόγους. Ενδεικτικά, οι καλές οικογενειακές σχέσεις βοηθούν τα παιδιά της οικογένειας να αισθάνονται ασφαλή και αγαπημένα, στοιχείο το οποίο τους δίνει την αυτοπεποίθηση να εξερευνήσουν τον κόσμο, να δοκιμάσουν νέα πράγματα και να μάθουν / εξειδικευθούν / αναπτυχθούν. Επιπλέον, οι καλές οικογενειακές σχέσεις διευκολύνουν την οικογένειά να λύσει τυχόν προβλήματα που αντιμετωπίζει, να επιλύσει τις συγκρούσεις της και να σέβεται τις διαφορές απόψεων, ενώ δίνει στα παιδιά τις δεξιότητες που χρειάζονται για να χτίσουν τις δικές τους υγιείς σχέσεις. Για το λόγο αυτό αξίζει η οικογένεια να δημιουργήσει, διατηρήσει και βελτιώσει τις σχέσεις με τα παιδιά και όλα τα μέλη της οικογένειας, ενώ υπάρχουν πολλά απλά πράγματα που μπορεί να κάνει κάποιος για να αναπτύξει θετικές οικογενειακές σχέσεις (The Australian Parenting Website: raisingchildren.net.au).

Σημαντικός για την ανάπτυξη των οικογενειακών σχέσεων είναι ο παράγοντας του χρόνου, ο οποίος σημαίνει ότι η οικογένεια αξιοποιεί στο έπακρο τον χρόνο που περνά μαζί ως οικογένεια. Ο εν λόγω χρόνος χρησιμοποιείται για την ανάπτυξη

διαλόγου, και διασκέδασης. Για παράδειγμα, τα οικογενειακά γεύματα και τα ταξίδια με το αυτοκίνητο μπορεί να είναι στιγμές εποικοδομητικού χρόνου μεταξύ των μελών της οικογένειας. Επιπλέον, εποικοδομητικός χρόνος στην οικογένεια σημαίνει πραγματικές συνομιλίες, χωρίς παρεμβολές της τεχνολογίας, με στόχο την ενίσχυση των προσωπικών σχέσεων.

Τα κύρια χαρακτηριστικά των καλών οικογενειακών σχέσεων είναι τα εξής (Jana, 2020):

- 1 **Καλή επικοινωνία**, με την έννοια ότι μια υγιής οικογένεια μιλά και ακούει κάθε μέλος της. Ενθαρρύνει τους ενήλικες και τα παιδιά να έχουν λόγο στη λήψη αποφάσεων, να μοιράζονται τις απόψεις τους ή να μιλούν για τις προσδοκίες και τις απογοητεύσεις τους.
- 2 **Κοινή αίσθηση συντροφικότητας**, με την έννοια ότι τα μέλη της οικογένειας μοιράζονται κοινές πεποιθήσεις και, ως εκ τούτου, αισθάνονται συνδεδεμένοι μεταξύ τους. Αυτή η αίσθηση ομοιότητας προσδίδει ψυχολογική επιβεβαίωση και ικανοποίηση στα μέλη της οικογένειας.
- 3 **Κοινός οικογενειακός χρόνος**, με την έννοια ότι φροντίζουν να έχουν τουλάχιστον ένα γεύμα μαζί κάθε μέρα, αλλά και να μοιράζονται δραστηριότητες παιχνιδιού, διακοπών, φαγητού έξω κτλ
- 4 **Φροντίδα και στοργή** σε κάθε μέλος. Τα μέλη ανταλλάσσουν ευγενικά λόγια, αποδέχονται ο ένας τον άλλο άνευ όρων, καθοδηγούν στο σωστό δρόμο, με φροντίδα και αγάπη, ενδυναμώνοντας την αίσθηση του ανήκειν.
- 5 **Δίδουν το παράδειγμα**, με την έννοια ότι οι πρεσβύτεροι διδάσκουν τα νεότερα μέλη της οικογένειας.
- 6 **Υποστήριξη**, με την έννοια ότι η οικογένεια υποστηρίζει τις προσπάθειες των μελών της και τις αποφάσεις τους. Μια καλά δεμένη οικογένεια δεν κάνει διακρίσεις μεταξύ των μελών της και ανταποκρίνεται στις ανάγκες όλων.
- 7 **Ευημερία κάθε μέλους**. Τα μέλη της οικογένειας εργάζονται ομαδικά για να προστατεύουν και να παρέχουν φροντίδα και ασφάλεια ο ένας στον άλλον.

2.2 Ποιότητα οικογενειακών σχέσεων – επιρροές και συνέπειες

Οι εμπειρίες ζωής οποιασδήποτε ηλικιακής ομάδας συνδέονται στενά με τις οικογένειές τους. Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι η αξιολόγηση των οικογενειακών σχέσεων και της ποιότητας τους μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικά συμπεράσματα για

τις εμπειρίες, τη συμπεριφορά, την ψυχολογία και άλλους παράγοντες στη ζωή των ατόμων.

Αρκετές έρευνες έχουν γίνει προκειμένου να εντοπισθούν οι πτυχές της ζωής του ατόμου, οι οποίες επηρεάζονται από τις οικογενειακές σχέσεις. Ίσως η σημαντικότερη επιρροή που δύναται να έχουν οι οικογενειακές σχέσεις αφορά στην κοινωνικοποίηση και τη συμπεριφορά του ατόμου, ήδη από μικρή ηλικία. Ενδεικτικά μπορεί να σημειωθεί ότι οι στενές οικογενειακές σχέσεις και ειδικότερα οι στενές και υποστηρικτικές σχέσεις μεταξύ των γονέων και των παιδιών αποτελούν θετικό θεμέλιο για την ανάπτυξη υγιούς κοινωνικής συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, η υψηλή ποιότητα της σχέσης του ατόμου με τη μητέρα του, η οποία χαρακτηρίζεται από ζεστασιά και θετικά συναισθήματα έχει συσχετισθεί με υψηλότερα επίπεδα θετικής κοινωνικής συμπεριφοράς των παιδιών απέναντι σε αγνώστους, φίλους αλλά και προς την υπόλοιπη οικογένεια (Padilla – Walker & Christensen, 2011).

Άλλες πτυχές της ζωής του ατόμου που επηρεάζονται από τις οικογενειακές σχέσεις τις οποίες βιώνει είναι η ισόρροπη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της συναισθηματικής λειτουργίας του ατόμου (Boutelle et al., 2009), η υγεία του (ψυχολογική και σωματική) (Carr & Springer, 2010). Επιπλέον, σύμφωνα με τους Farrant et al. (2012), το ζεστό οικογενειακό περιβάλλον και οι δεμένες οικογενειακές σχέσεις, ειδικά κατά τη νηπιακή ηλικία του ατόμου, διευκολύνουν την ανάπτυξη ορθής και ισορροπημένης κοινωνικής συμπεριφοράς.

Πιο συγκεκριμένα, η ασφαλής και θετική συναισθηματική προσκόλληση η οποία αναπτύσσεται μέσα σε ένα ζεστό οικογενειακό περιβάλλον όπου τα περισσότερα παιδιά δημιουργούν την αρχική επαφή με τους κύριους φροντιστές τους - τους γονείς τους - για να καλύψουν τις βασικές ανάγκες μέσω των αλληλεπιδράσεων τους με το περιβάλλον δημιουργεί θετικές προϋποθέσεις για ανάπτυξη ορθής κοινωνικής συμπεριφοράς. Οι θετικές αλληλεπιδράσεις μέσα σε ένα ποιοτικό οικογενειακό περιβάλλον στέλνουν στα παιδιά μηνύματα επίδρασης και προστασίας, δημιουργώντας έτσι ενεργούς δεσμούς (Sroufe, 2005). Οι σχέσεις ασφαλούς προσκόλλησης συνδέονται με τους μακροχρόνιους συναισθηματικούς δεσμούς που σχηματίζουν τα παιδιά με μια συγκεκριμένη φιγούρα προσκόλλησης, η οποία παρέχει μια ασφαλή βάση και ένα καταφύγιο ασφάλειας (Seibert & Kerns, 2015), σταθερότητας και αυτοεκτίμησης, ενθαρρύνοντας έτσι την οικογενειακή σύνδεση και

την μεταγενέστερη κοινωνική ένταξη του ατόμου. Ένα ζεστό, στοργικό οικογενειακό περιβάλλον παρέχει ασφάλεια στα παιδιά και τα βοηθά να αναπτύξουν θετική κοινωνική συμπεριφορά (Ferreira et al., 2016), θετικές προσδοκίες για κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, στοιχεία τα οποία ενισχύουν την κοινωνική τους ικανότητα (Ferreira et al., 2016). Αυτά τα παιδιά τείνουν να γίνονται περισσότερο αποδεκτά από τους συνομηλίκους τους, δημιουργούν δεσμούς φιλίας που βασίζονται στην αμοιβαιότητα και γίνονται πιο ικανοί κοινωνικά (Schneider et al., 2001). Εν γένει, η ασφαλής σχέση προσκόλλησης προϋποθέτει αναπτυγμένο αίσθημα ευαισθησίας στο πλαίσιο των οικογενειακών σχέσεων και υποστηρικτική συμπεριφορά προκειμένου να δημιουργηθούν θετικά συναισθήματα

Σε αντίθεση, οι εμπειρίες περιβαλλοντικού χάους στην οικογένεια αυξάνουν την κατάσταση ευπάθειας και αντικοινωνικής συμπεριφοράς, διεργασίες δυσλειτουργικής καταπόνησης στρες σε μικρά παιδιά, καρδιαγγειακά και ανοσολογικά προβλήματα (Coley et al., 2015). Οι μη ποιοτικές οικογενειακές σχέσεις επηρεάζουν τη βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη υγεία και ανάπτυξη του παιδιού (Carlo et al., 2012) όπου εντοπίζονται υψηλά επίπεδα παρορμητικότητας και έλλειψη ελέγχου (Slagt et al., 2015). Η έρευνα έχει δείξει ότι οι εμπειρίες περιβαλλοντικού χάους είναι ιδιαίτερα συχνές σε οικογένειες χαμηλού εισοδήματος, με οικονομικά προβλήματα, ελλιπή στέγαση και σχετικές ανασφάλειες που συμβάλλουν και επηρεάζονται από τη φτώχεια (Newman, 2008).

Σε άλλες έρευνες, οι ποιοτικές οικογενειακές σχέσεις σχετίζονται με την ανάπτυξη υψηλού επιπέδου ενσυναίσθησης στο άτομο. Πιο συγκεκριμένα, οι Richaud et al. (2013) έδειξαν ότι η αποδοχή από τη μητέρα συμβάλλει στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης του ατόμου, ενώ η εκδήλωση ενσυναίσθησης από τον πατέρα αποτελεί παράγοντα που επιδρά θετικά στην ανάπτυξη αντίστοιχης συμπεριφοράς και αλτρουιστικής συμπεριφοράς από το άτομο κατά την εφηβική του ηλικία.

Εν γένει, επισημαίνεται ότι τα παιδιά και αργότερα τα ενήλικα άτομα διαμορφώνουν θετική κοινωνική συμπεριφορά όταν έχουν σχηματίσει ασφαλή σχέση προσκόλλησης με τους γονείς τους. Η σχέση αυτή συνήθως προϋποθέτει ότι οι γονείς δεν εφαρμόζουν αυταρχικό στυλ διαπαιδαγώγησης και ακολουθούν ήπιες τεχνικές ελέγχου. Επιπλέον, χρησιμοποιούν επιχειρήματα και πειθώ προκειμένου να

συνετίσουν τα παιδιά όταν κριθεί απαραίτητο ή όταν πρέπει να εξηγήσουν μια επιλογή τους.

Οι σταθερές και οικονομικά ασφαλείς οικογένειες, στις οποίες αναπτύσσονται στενές και φιλικές σχέσεις όχι μόνο μεταξύ παιδιών και γονέων, αλλά και με τα αδέρφια τους, έχουν ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη κοινωνικά αποδεκτής συμπεριφοράς από τα παιδιά και τα ενήλικα άτομα αργότερα, καθώς και καλών / φιλικών σχέσεων με συμμαθητές, φίλους σύντροφο (Monahan & Booth – LaForce, 2016).

Εν γένει πρέπει να σημειωθεί ότι για την ανάπτυξη υγιών οικογενειακών σχέσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική η ποιότητα της σχέσης μεταξύ των δυο συζύγων και στη συνέχεια η σχέση μεταξύ γονέα και παιδιών, η οποία αποτελεί έναν πολύ ιδιαίτερο τύπο σχέσης ο οποίος διαμορφώνει και τη μετέπειτα πορεία του ατόμου.

2.3 Ποιότητα Οικογενειακών σχέσεων στην Ελλάδα και το εξωτερικό - Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Αναζητώντας πρόσφατες έρευνες και μελέτες σχετικά με την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων στην Ελλάδα και το εξωτερικό, το μεγαλύτερο μέρος των ερευνών έχει πραγματοποιηθεί στο εξωτερικό ενώ η έρευνα για το γενικό πληθυσμό στην Ελλάδα είναι άκρως περιορισμένη. Ωστόσο η Ιφιγένεια κρεμμυδά (2020) αναφέρει ότι η σημερινή οικογένεια έχει μετατραπεί σε παιδοκεντρική και διαδραματίζει συναισθηματικό και ψυχικό ρόλο μεταξύ των μελών της. Σύμφωνα με τους Pappa et al. (2016) την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων σε οικογένειες με μέλη που είχαν διανοητική αναπηρία, η ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων είναι ιδιαίτερα ικανοποιητική στις εν λόγω οικογένειες, με σημαντικές παραμέτρους την "Οικογενειακή αλληλεπίδραση και υποστήριξη" ($r = 0,855$), την "Οικογενειακή φροντίδα" ($r = 0,630$) και την "Υποστήριξη των μελών της οικογένειας σχετικά με την αναπηρία" ($r = 0,663$).

Όσον αφορά τις έρευνες που έχουν διεξαχθεί στο εξωτερικό, επί παραδείγματι, έχει βρεθεί ότι στην Ινδία, οι καλές οικογενειακές σχέσεις εξαρτώνται κυρίως από τις σχέσεις των μελών με την μητέρα. Ειδικότερα, τα αποτελέσματα ερευνών (πχ Allendorf, 2010) δείχνουν ότι στις πυρηνικές οικογένειες, οι γυναίκες με καλύτερες συζυγικές σχέσεις είναι πιο πιθανό να αναπτύξουν καλύτερες οικογενειακές σχέσεις εν γένει, ενώ η εν λόγω ποιότητα (της σχέσης με το σύζυγο) επηρεάζει όλες τις επιμέρους σχέσεις μέσα στην οικογένεια.

Σύμφωνα με έρευνα των Chiang & Lee (2018), οι οικογενειακές σχέσεις στην Κίνα συσχετίζονται θετικά με την ευτυχία των μελών τους, την αίσθηση της συνοχής και την ποιότητα της αντιλαμβανόμενης υγείας. Τα αποτελέσματα έδειξαν επίσης ότι οι καλές οικογενειακές σχέσεις και η αίσθηση της συνοχής προβλέπουν μεγαλύτερη ευτυχία στην οικογένεια και τα μέλη της.

Στην Ισπανία, σύμφωνα με τους Giné et al. (2013), η ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων είναι ιδιαίτερα ικανοποιητική, κυρίως όμως σε οικογένειες όπου τα παιδιά δεν έχουν ακόμη ενηλικιωθεί (κάτω των 18 ετών). Άλλωστε μέχρι την ενηλικίωση των παιδιών, η οικογένεια επηρεάζει τη ζωή και εν μέρει τις αποφάσεις τους, τον κοινωνικό ρόλο και την κοινωνική τους ζωή. Αργότερα, τα παιδιά συνήθως ανεξαρτητοποιούνται από την πυρηνική οικογένεια και η ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων μεταβάλλεται, καθώς δύναται να υπάρξει απομάκρυνση των ενήλικων πλέον μελών από την οικογένεια τους.

Στην Αμερική, σύμφωνα με τους Gutman et al. (2011), οι κακής ποιότητας οικογενειακές σχέσεις επέφεραν αρνητικές οικογενειακές αλληλεπιδράσεις, οι οποίες με τη σειρά τους σχετίζονταν θετικά με τη χρήση αλκοόλ ή / και το κάπνισμα. Ειδικότερα, η εν λόγω έρευνα έδειξε ότι οι αρνητικές οικογενειακές αλληλεπιδράσεις σχετίζονται με αυξημένο κάπνισμα και αυξημένη κατανάλωση αλκοόλ.

Σύνοψη 2^{ου} Κεφαλαίου

Οι οικογενειακές σχέσεις, δηλαδή οι σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των μελών της οικογένειας είναι ιδιαίτερα σημαντικές και επηρεάζονται από το χρόνο που αφιερώνουν τα μέλη σε αυτές και στην επικοινωνία μεταξύ τους, από τα πρότυπα και τις αξίες της οικογένειας. Οι ισχυρές και θετικές σχέσεις που αναπτύσσονται στην οικογένεια είναι ιδιαίτερα ωφέλιμες και σημαντικές για τα μέλη της, καθώς ενδεικτικά συμβάλλουν προκειμένου τα μέλη της οικογένειας να αισθάνονται ασφαλή και αγαπημένα, στοιχείο το οποίο τους δίνει αυτοπεποίθηση, ενώ ταυτόχρονα συνεισφέρουν στην ανάπτυξη τους, στην ουσιαστική και αποτελεσματική επίλυση προβλημάτων και συγκρούσεων, στην ανάπτυξη της αξίας του σεβασμού καθώς και στην ανάπτυξη δυνατότητας να διαμορφώσουν υγιείς και ποιοτικές προσωπικές σχέσεις στη δική τους ζωή, εκτός οικογενειακής εστίας. Οι ποιοτικές οικογενειακές σχέσεις χαρακτηρίζονται από καλή επικοινωνία, αίσθημα συντροφικότητας, κοινό οικογενειακό χρόνο, φροντίδα, αγάπη, στοργή, σεβασμό και υποστήριξη των μελών.

Αντιθέτως οι κακές οικογενειακές σχέσεις επηρεάζουν αρνητικά τη βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη υγεία και ανάπτυξη του παιδιού, καθώς και τις σχέσεις με τους γύρω του στην ενήλικη ζωή, δημιουργούν υψηλά επίπεδα άγχους και έλλειψης ελέγχου, καθώς και χαμηλό επίπεδο ενσυναίσθησης. Είναι σημαντική η διερεύνηση των οικογενειακών σχέσεων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό προκειμένου να εντοπισθούν διαφορές και ομοιότητες που δύναται να υπάρχουν.

Κεφάλαιο 3^ο – Μέθοδος έρευνας

3.1 Σκοπός έρευνας

Λαμβάνοντας υπόψη τις αλλαγές που έχει υποστεί τα τελευταία χρόνια η ελληνική οικογένεια, σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η **αξιολόγηση των οικογενειακών σχέσεων και της ποιότητάς τους** στην οικογένεια προέλευσης από νέους ενήλικες ηλικίας 18-30 ετών.

Ειδικότερα στην παρούσα έρευνα μελετήθηκε και αξιολογήθηκε η ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων των νέων φοιτητών του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου, καθώς και το πόσο ισχυροί είναι οι οικογενειακοί δεσμοί και ο βαθμός ταύτισης των ερωτώμενων με την οικογένεια (οικογενειοκεντρισμός). Επιπλέον, διερευνήθηκαν οι πιθανοί παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων (όπως: το οικονομικό επίπεδο της οικογένειας, οι σχέσεις των γονέων, η εργασία, κτλ).

Τέλος, η παρούσα μελέτη εστιάζει στις σχέσεις που έχουν οι νέοι με την οικογένειά τους, εν μέσω των αλλαγών που έχουν επιφέρει ποικίλοι παράγοντες τα τελευταία χρόνια, όπως η απόδοση στις σπουδές, η ποιότητα ζωής και το αίσθημα αυτονομίας και ανεξαρτησίας τους με την παράλληλη ενηλικίωσή τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι από την ανασκόπηση της Ελληνικής βιβλιογραφίας διαπιστώθηκε ότι ελάχιστες έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί έως σήμερα με κεντρικό θέμα διερεύνησης την άποψη των νέων για την αξιολόγηση της ποιότητας των οικογενειακών τους σχέσεων.

3.2 Ερευνητικά ερωτήματα & υποθέσεις

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα στα οποία καλείται να απαντήσει η παρούσα μελέτη ήταν τα εξής:

- 1) Πως αξιολογούνται οι οικογενειακές σχέσεις και η ποιότητά τους στην οικογένεια προέλευσης σήμερα, από νέους ηλικίας 18 – 30 ετών;
- 2) Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν τις οικογενειακές σχέσεις και την ποιότητά τους στην οικογένεια προέλευσης σήμερα, σύμφωνα με τους νέους ηλικίας 18 – 30 ετών

Στο πλαίσιο των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων οι ερευνητικές υποθέσεις ήταν οι εξής:

- Οι νέοι ηλικίας 18 – 30 ετών αξιολογούν θετικά τις σχέσεις τους με την οικογένεια προέλευσης τους.
- Η ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων επηρεάζεται από την αυτονομία των νέων.

3.3 Είδος έρευνας

Προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της παρούσας μελέτης και να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα χρησιμοποιήθηκε ποσοτική μέθοδος έρευνας. Όσον αφορά την ποσοτική μέθοδο, χρησιμοποιείται για την εύρεση σχέσεων μεταξύ διαφόρων παραγόντων, εστιάζει στην επισταμένη έρευνα φαινομένων, κάνοντας χρήση στατιστικών μεθόδων, μαθηματικών μοντέλων και γενικά αριθμητικών συνόλων. Χρησιμοποιείται συνήθως με οδηγό συγκεκριμένο δείγμα και με στόχο τη γενίκευση σε ένα διευρυμένο σύνολο, πληθυσμό.

3.4 Εργαλείο έρευνας

Το εργαλείο της έρευνας ήταν ένα δομημένο ερωτηματολόγιο το οποίο περιέχει ερωτήσεις για την αξιολόγηση της ποιότητας των οικογενειακών σχέσεων, και το βαθμό οικογενειοκεντρισμού των νέων. Ο οικογενειοκεντρισμός αναφέρεται σε ποιο βαθμό το άτομο ταυτίζεται με ένα σύνολο παραδοσιακών αξιών που υποδηλώνουν υψηλό βαθμό οικογενειακής αλληλεγγύης. Ειδικότερα, ο βαθμός του οικογενειοκεντρισμού των νέων αξιολογήθηκε με τη χρήση της «The Familism Scale» (Sabogal et al., 1987). Η κλίμακα έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως για την αξιολόγηση του οικογενειοκεντρισμού σε έρευνες σε διάφορα πολιτισμικά πλαίσια (πχ Losada et al, 2020; Liagouras, 2019; Koerner & Shirai, 2012; Losada et al., 2008) και αποτελείται συνολικά από 14 δηλώσεις-προτάσεις (στοιχεία) που κυμαίνονται από 1 («διαφωνώ έντονα») έως 5 («συμφωνώ έντονα»). Τα 14 αυτά στοιχεία δημιουργούν τρεις επιμέρους κλίμακες και συγκεκριμένα:

- τα στοιχεία 1 – 6 συνθέτουν την υποκλίμακα των υποχρεώσεων (obligations) προς τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας (τι υποχρεώσεις έχουν προς τα άλλα μέλη της οικογένειας)
- τα στοιχεία 7 – 9 αποτελούν την υποκλίμακα της υποστήριξης της οικογένειας προς αυτούς (support) – (πως αντιλαμβάνονται τη στήριξη που πρέπει να λαμβάνουν από άλλα συγγενικά μέλη της οικογένειας)
- τα στοιχεία 10-14 συνθέτουν την υποκλίμακα της οικογένειας ως σημείο αναφοράς (family as referents), η οποία περιλαμβάνει τις συμπεριφορές και

στάσεις που θα πρέπει να υιοθετούν τα διάφορα μέλη της οικογένειας για να ταυτίζονται με τις αξίες και τους κανόνες των υπολοίπων μελών (ο βαθμός ταύτισης με κοινούς κώδικες και αξίες που χαρακτηρίζουν την οικογένειά τους)

Η βαθμολόγηση μπορεί να είναι είτε συνολική είτε στις τρεις υποκλίμακες. Για την αξιολόγηση της αντιλαμβανόμενης λειτουργικότητας της οικογένειας χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα του οικογενειακού περιβάλλοντος (Family Environment Scale). Moos & Moos, 2013; Adam et al., 2010; Omar et al., 2010). Πιο συγκεκριμένα, η κλίμακα του οικογενειακού περιβάλλοντος αξιολογεί την αντίληψη κάθε μέλους της οικογένειας για το κλίμα των διαπροσωπικών σχέσεων στο εσωτερικό μιας οικογένειας. Η κλίμακα περιλαμβάνει συνολικά 40 δηλώσεις-προτάσεις οι οποίες δημιουργούν τέσσερις υποκλίμακες και συγκεκριμένα τις εξής: συνοχή, συγκρούσεις, ανεξαρτησία και έλεγχος. Οι εν λόγω υποκλίμακες υποδηλώνουν την κατάσταση που επικρατεί σε μια οικογένεια ως προς τις παραπάνω μεταβλητές. Σε κάθε μια από αυτές τις προτάσεις των υποκλιμάκων ο ερωτώμενος απαντά εάν ισχύει στη δική του περίπτωση (ισχύει=1) ή δεν ισχύει (δεν ισχύει=0) και έτσι υπολογίζεται ο συνολικός βαθμός σε κάθε υποκλίμακα. Όσο υψηλότερος ο βαθμός στην κάθε υποκλίμακα, τόσο μεγαλύτερη η συνοχή, περισσότερες οι συγκρούσεις, υψηλότερος ο βαθμός ανεξαρτησίας ή περισσότερος ο έλεγχος. (Για την αξιολόγηση του βαθμού στον οποίον οι ερωτώμενοι μπορούν να επανακάμψουν όταν αντιμετωπίζουν δύσκολες καταστάσεις και να προσαρμοστούν στις αλλαγές χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα αξιολόγησης της ψυχικής ανθεκτικότητας. Πιο συγκεκριμένα, η εν λόγω κλίμακα δημιουργήθηκε για την αξιολόγηση της ικανότητας ανάκαμψης του ατόμου μετά από την έκθεσή του σε στρεσογόνα γεγονότα. Περιλαμβάνει έξι (6) στοιχεία εκ των οποίων τα 1, 3 και 5 έχουν θετική διατύπωση και τα 2, 4 και 6 αρνητική (de Holanda Coelho et al., 2016; Abiola & Udofia, 2011). Η συνολική βαθμολογία της κλίμακας, μετά την αντίστροφη κωδικοποίηση των αρνητικών στοιχείων διαμορφώνεται με την πρόσθεση όλων των στοιχείων μαζί και διαμορφώνεται ως εξής (Smith et al., 2008):

- 1-2,99 βαθμούς: χαμηλή ανθεκτικότητα
- 3-4,30 βαθμούς: μέτρια ανθεκτικότητα
- 4,31-5 βαθμούς: υψηλή ανθεκτικότητα

Επιπλέον, στο ερωτηματολόγιο συμπεριλαμβάνονται ερωτήσεις για την επίδραση της οικονομικής κρίσης στην καθημερινότητα των οικογενειών (πχ απώλεια εργασίας γονέων, μείωση εισοδήματος, αλλαγές, στις καταναλωτικές συνήθειες κτλ), για την αξιολόγηση της ποιότητας των σχέσεων των νέων εν γένει (φιλικές, επαγγελματικές, σχέσεις με το αντίθετο φύλο κτλ). Τέλος, καταγράφηκαν τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων (ηλικία, φύλο, οικονομική κατάσταση οικογένειας, μορφωτικό επίπεδο γονέων, εργασία γονέων, δομή οικογένειας, επίπεδο αυτονομίας και ανεξαρτησίας νέων κτλ).

3.5 Πεδίο μελέτης, πληθυσμός και δείγμα

Ως Πεδίο μελέτης επιλέχθηκε το Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο, ενώ τον πληθυσμό της έρευνας αποτελούσαν όλοι οι ανύπαντροι/-ες νέοι/-ες που ήταν φοιτητές/-τριες ή εργάζονταν σε αυτό κατά την περίοδο της έρευνας, ηλικίας από 18 έως 30 ετών, ανεξαρτήτως Τμήματος εγγραφής, είδους εργασίας, τόπου καταγωγής και διαμονής.

3.6 Διαδικασία συλλογής δείγματος

Ως μέθοδος επιλογής δείγματος επιλέχθηκε η δειγματοληψία ευκολίας. Τα δυο κριτήρια εισαγωγής (ή αποκλεισμού) στο (από το) δείγμα ήταν η ηλικία (18 – 30 ετών) και η οικογενειακή κατάσταση (ανύπαντροι). Για τη συλλογή των απαντήσεων του δείγματος διανεμήθηκε έντυπο ερωτηματολόγιο σε νέους / φοιτητές του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου, ενώ δημιουργήθηκε και ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο το οποίο εστάλη μέσω mail ή/και με τη χρήση των ηλεκτρονικών κοινωνικών δικτύων (Facebook) σε φοιτητές του Πανεπιστημίου.

3.7 Στατιστική Ανάλυση

Η στατιστική ανάλυση πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του λογισμικού IBM SPSS 24 και όλοι οι έλεγχοι εφαρμόστηκαν σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$, αποτυπώθηκαν τα περιγραφικά στοιχεία με τη μορφή διαγραμμάτων ή/και πινάκων (N,% για τις ποιοτικές μεταβλητές, μέση τιμή $\pm$ τυπική απόκλιση, ή διάμεσος, ενδοτεταρτημοριακό εύρος για τις ποσοτικές μεταβλητές). Επιπρόσθετα, έγινε ανίχνευση στατιστικών διαφοροποιήσεων μεταξύ μεταβλητών με τη χρήση εργαλείων παραμετρικού και μη παραμετρικού ελέγχου (πχ. independent t-test, ANOVA κα). Για την ανάδειξη πιθανών συσχετίσεων μεταξύ δύο ποσοτικών μεταβλητών

εφαρμόστηκε ο Pearson's correlation coefficient (παραμετρικός έλεγχος) και μεταξύ ποιοτικών και ποσοτικών μεταβλητών ο έλεγχος ANOVA (Analysis of variance).

Κεφάλαιο 4^ο – Αποτελέσματα έρευνας

4.1 Κοινωνικό-δημογραφικά στοιχεία δείγματος

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν συνολικά 249 άτομα, εκ των οποίων το 68,1% (n=169) ήταν γυναίκες και το υπόλοιπο 31,9% ήταν άνδρες (Πίνακας 1). Η μέση ηλικία του δείγματος ήταν τα 22,9 έτη ($\pm 3,77$ έτη), με μικρότερη ηλικία τα 18 έτη και μεγαλύτερη τα 30 έτη. Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος της τάξης του 49% ήταν φοιτητές, ενώ ακολουθούσαν με 18,9% οι εργαζόμενοι και 17,7% όσοι ήταν παράλληλα φοιτητές και εργαζόμενοι (πίνακας 1).

Η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών του δείγματος σε ποσοστό 69,7% ήταν φοιτητές κοινωνικής εργασίας, ενώ ακολουθούσαν με 14,1% οι φοιτητές στο τμήμα Διοίκησης επιχειρήσεων, με 4,9% οι φοιτητές στο τμήμα Τεχνολογίας γεωπονίας, με 4,2% ήταν οι φοιτητές νοσηλευτικής και από 2,8% και 2,1% οι φοιτητές λογιστικής και τουριστικών επαγγελμάτων αντίστοιχα. Ενώ 1,4% οι μηχανολόγοι και 0,7% οι Εφαρμοσμένες επιστήμες.

Μεταξύ των φοιτητών το 31,1% του δείγματος ήταν φοιτητές του 1^{ου} έτους, ακολουθούσαν με 21% οι φοιτητές 2^{ου} έτους, με 20,4% οι φοιτητές επί πτυχίο και με 18% οι φοιτητές του 3^{ου} έτους. Με 9,6% ακολουθούσαν τέλος οι φοιτητές του 3^{ου} έτους.

Πίνακας 1: Δημογραφικά στοιχεία δείγματος

	n	%
Φύλο		
Γυναίκα	169	68,1
Άνδρας	79	31,9
Σύνολο	248	100
Φοίτηση και εργασία		
Φοιτητής/τρια	122	49

Εργαζόμενος/η	47	18,9
Φοιτητής/τρια και εργαζόμενος/η	44	17,7
Δεν εργάζομαι και αναζητώ εργασία	18	7,2
Δεν εργάζομαι και δεν αναζητώ εργασία	1	0,4
Άλλο	17	6,8
Σύνολο	249	100
Τμήμα Σπουδών		
Κοινωνικής Εργασίας	99	69,7
Διοίκηση επιχειρήσεων	20	14,1
Τεχνολογία Γεωπονίας	7	4,9
Νοσηλευτική	6	4,2
Λογιστική και χρηματοοικονομική Διοίκηση	4	2,8
Τουριστικά	3	2,1
Μηχανολόγων Μηχανικών	2	1,4
Εφαρμοσμένες επιστήμες	1	,7
Σύνολο	142	100,0
Έτος Σπουδών		
1ο έτος	52	31,1
2ο έτος	35	21,0
3ο έτος	16	9,6
4ο έτος	30	18,0
Πτυχίο	34	20,4
Σύνολο	167	100,0

Το 99,2% του δείγματος είχαν ελληνική εθνικότητα, ενώ για το 95,2% του δείγματος οι γονείς ήταν ελληνικής εθνικότητας.

Όσον αφορά τα έξοδα μηνιαίας διαβίωσης το 62.2% δήλωσε ότι καλύπτονται αποκλειστικά από την οικογένεια, ενώ το 24,3% δήλωσε ότι καλύπτονται από την προσωπική τους εργασία. Το 9,3% του δείγματος καλύπτει τα προσωπικά του έξοδα από την οικογένεια και την εργασία του, ενώ το 4,5% καλύπτει τα έξοδα του από τη συμβολή ατόμου εκτός οικογένειας.

Πίνακας 2: Κάλυψη μηνιαίων εξόδων

	n	%
Μόνο από την Οικογένεια	155	62,2%
Μόνο από την Προσωπική εργασία	60	24,1%
Οικογένεια και προσωπική εργασία	23	9,2%
Άτομο εκτός της οικογένειας	11	4,4%
Σύνολο	249	100

Η πλειοψηφία του δείγματος, της τάξης του 32,1% διαμένει σε σπίτι με συγκατοίκους, ακολουθεί με 30,9% εκείνοι που νοικιάζουν σπίτι μόνοι τους και με 28,5% όσοι μένουν στη φοιτητική εστία.

Πίνακας 3: Τόπος διαμονής

	n	%
Στη φοιτητική εστία	71	28,5
Νοικιάζω σπίτι μόνος/η μου	77	30,9
Νοικιάζω σπίτι με συγκατοίκους	80	32,1
Μένω με τους γονείς μου	16	6,4
Άλλο	5	2,0
Σύνολο	249	100,0

Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση των γονέων, για τους περισσότερους φοιτητές, σε ποσοστό της τάξης του 45,8% οι γονείς είναι έγγαμοι, ενώ ακολουθούν εκείνοι που είναι άγαμοι με ποσοστό της τάξης του 26,1%. Το 18,5% των γονέων είναι διαζευγμένοι, ενώ το 9,6% βρίσκονται σε χηρεία (Πίνακας 4).

Πίνακας 4: Οικογενειακή κατάσταση γονέων

	n	%
Έγγαμοι	114	45,8
Χωρισμένοι ή διαζευγμένοι	46	18,5
Χήρος/α	24	9,6
Άγαμοι	65	26,1
Σύνολο	249	100,0

Για το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, η μητέρα σε ποσοστό της τάξης του 35,7% είναι απόφοιτος ανώτατης εκπαίδευσης, ενώ όσον αφορά στο εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα, το 23,7% είναι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης (Πίνακας 5).

Πίνακας 5: Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων

	n	%
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας		
Καθόλου σχολείο ή μερικές τάξεις του δημοτικού	34	13,7
Απόφοιτος δημοτικού	40	16,1
Απόφοιτος Γυμνασίου	13	5,2
Απόφοιτος Λυκείου	23	9,2
Απόφοιτος Τεχνικής σχολής	44	17,7
Απόφοιτος Ανώτατης Εκπαίδευσης	89	35,7
Μεταπτυχιακό/ Διδακτορικό	6	2,4
Σύνολο	249	100
Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα		
Καθόλου σχολείο ή μερικές τάξεις του δημοτικού	9	3,6
Απόφοιτος δημοτικού	32	12,9
Απόφοιτος Γυμνασίου	45	18,1
Απόφοιτος Λυκείου	56	22,5
Απόφοιτος Τεχνικής σχολής	41	16,5
Απόφοιτος Ανώτατης Εκπαίδευσης	59	23,7
Μεταπτυχιακό/ Διδακτορικό	7	2,8
Σύνολο	249	100,0

4.2 Ικανοποίηση από τις σχέσεις με την οικογένεια προέλευσης

Όσον αφορά την ικανοποίηση από τις σχέσεις στην οικογένεια προέλευσης περιγράφεται από μια κλίμακα από 1 (έχουμε πολύ κακές σχέσεις) έως 10 (έχουμε πολύ καλές σχέσεις). Η μέση βαθμολογία της κλίμακας διαμορφώθηκε στους 8,15 βαθμούς ($\pm 1,91$) το οποίο δηλώνει αρκετά καλές οικογενειακές σχέσεις για το σύνολο σχεδόν του δείγματος.

Το φύλο δε φαίνεται να επηρεάζει τη βαθμολογία στη συγκεκριμένη κλίμακα, καθώς η στατιστική σημαντικότητα του t-Test που πραγματοποιήθηκε ήταν $p\text{-value} > 0.05$ (Πίνακας 6). Επιπλέον, η ηλικία δε φαίνεται να επηρεάζει τη βαθμολογία στη συγκεκριμένη κλίμακα, καθώς η στατιστική σημαντικότητα του t-Test που πραγματοποιήθηκε ήταν $p\text{-value} > 0.05$ (Πίνακας 6). Ομοίως, η εργασία, το τμήμα σπουδών, το έτος σπουδών, η εθνικότητα και οι συνθήκες διαμονής δε φαίνεται να επηρεάζουν την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων ($p\text{-value} > 0.05$) (Πίνακας 6).

Πίνακας 6: Συσχέτιση δημογραφικών μεταβλητών με την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων

	Ποιότητα οικογενειακών σχέσεων	p-value
Φύλο	,054	,816
Ηλικία	1,16	,281
Εργασία	1,146	,337
Τμήμα Σπουδών	1,152	,335
Έτος Σπουδών	,568	,686
Εθνικότητα	,012	,913
Συνθήκες διαμονής	,583	,675

4.3 Οικογενειοκεντρισμός: Υποχρεώσεις, Υποστήριξη, Συμπεριφορές

Για την αξιολόγηση του οικογενειοκεντρισμού χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα Familism Scale, τα περιγραφικά στοιχεία της οποίας παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, **ο οικογενειοκεντρισμός βρίσκεται σε σχετικά μέτριο επίπεδο, χωρίς να παίρνει ιδιαίτερα ακραίες τιμές, το οποίο δύναται να σημαίνει ότι υπάρχει αναγνώριση μέτριων υποχρεώσεων**

προς τα υπόλοιπα μέλη, μέτριου βαθμού στήριξη και μέτριος συσχετισμός με τις συμπεριφορές/στάσεις και αξίες της οικογένειας (Πίνακας 7).

Πίνακας 7: Περιγραφικά στοιχεία Familism Scale

	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Familism Scale – συνολικό σκορ	14	114	41,94	9,335
Υποχρεώσεις	6	77	21,40	5,357
Υποστήριξη	3	15	9,45	2,751
Συμπεριφορές / Στάσεις	5	23	11,08	3,954

Όσον αφορά τους παράγοντες που επηρεάζουν τον οικογενειοκεντρισμό, φαίνεται ότι το φύλο επηρεάζει τις υποχρεώσεις με τις γυναίκες να συγκεντρώνουν χαμηλότερη μέση τιμή στην εν λόγω κλίμακα (Mean=21,12) συγκριτικά με τους άνδρες (Mean=21,96). Ένας παράγοντας που επηρεάζει τη συνολική κλίμακα του οικογενειοκεντρισμού είναι το τμήμα σπουδών ($p\text{-value}=0.01<0.05$), με τους φοιτητές της κοινωνικής εργασίας να έχουν τη χαμηλότερη βαθμολογία στην εν λόγω κλίμακα (Mean=39.26) συγκριτικά με τους υπόλοιπους φοιτητές.

Πίνακας 8: Συσχέτιση Δημογραφικών μεταβλητών με Οικογενειοκεντρισμό

	Δείκτης	Familism Scale – συνολικό σκορ	Υποχρεώσεις	Υποστήριξη	Συμπεριφορές	p-value
Φύλο	F		6,398			,012
Τμήμα Σπουδών	F	2,54				0,01

Σύμφωνα με τα στοιχεία του επόμενου πίνακα (Πίνακας 9), η συνολική κλίμακα του οικογενειοκεντρισμού σχετίζεται θετικά με την ηλικία ($r=0.148$, $p\text{-value}=0.02<0.05$), το οποίο σημαίνει ότι όταν αυξάνεται η ηλικία του ατόμου, αυξάνεται και η βαθμολογία της συνολικής κλίμακας Familism Scale. Επιπλέον, η υποκλίμακα των συμπεριφορών / στάσεων (Fam_refer) σχετίζεται θετικά με την ηλικία ($r=0.269$, $p\text{-value},0.001$) το οποίο σημαίνει ότι όταν αυξάνεται η ηλικία του ατόμου, αυξάνεται και η βαθμολογία της εν λόγω υποκλίμακας.

Πίνακας 9: Συσχέτιση Οικογενειοκεντρισμού με την ηλικία

		Ηλικία
Familism Scale _ συνολικό σκορ	Pearson Correlation	,148*
	Sig. (2-tailed)	,020
Υποχρεώσεις	Pearson Correlation	,082
	Sig. (2-tailed)	,196
Υποστήριξη	Pearson Correlation	-,045
	Sig. (2-tailed)	,476
Συμπεριφορές / Στάσεις	Pearson Correlation	,269**
	Sig. (2-tailed)	,000

Όσον αφορά στον τρόπο κάλυψης των μηνιαίων εξόδων τους, φαίνεται να επηρεάζει το επίπεδο οικογενειοκεντρισμού των νέων. Ειδικότερα, η συνολική βαθμολογία στην Familism Scale, επηρεάζεται από τον τρόπο κάλυψης των μηνιαίων εξόδων ($F=2.9$, $p\text{-value}=0,034$), με εκείνους που καλύπτουν τα έξοδα τους από την προσωπική τους εργασία να συγκεντρώνουν υψηλότερη μέση τιμή στην κλίμακα οικογενειοκεντρισμού ($Mean=44,8$, $\pm 8,09$). Ομοίως, η βαθμολογία στην υποκλίμακα των υποχρεώσεων (obligations) ($F=2,77$, $p\text{-value}=0,042$) της Familism Scale και η βαθμολογία στην υποκλίμακα των συμπεριφορών / στάσεων ($F=3,65$, $p\text{-value}=0,013$), επηρεάζεται από τον τρόπο κάλυψης των μηνιαίων εξόδων. Ειδικότερα, όσοι καλύπτουν τα έξοδα τους μόνο από την προσωπική τους εργασία έχουν υψηλότερη βαθμολογία στην κλίμακα των υποχρεώσεων ($Mean=22,78$, $\pm 3,7$), καθώς και στην κλίμακα των συμπεριφορών / στάσεων ($Mean=12,3$, $\pm 4,2$) συγκριτικά με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες.

Πίνακας 10: Συσχέτιση Οικογενειοκεντρισμού με τον τρόπο κάλυψης μηνιαίων εξόδων

		Μέση τιμή	Τυπική Απόκλιση	F	p-value
Familism Scale _ συνολικό σκορ	Μόνο από την Οικογένεια	40,98	9,480	2,941	0,034
	Μόνο από την Προσωπική εργασία	44,80	8,092		
	Οικογένεια και προσωπική εργασία	42,45	8,556		
	Άτομο εκτός της οικογένειας	38,73	12,410		
Υποχρεώσεις	Μόνο από την Οικογένεια	21,06	5,910	2,775	0,042
	Μόνο από την Προσωπική εργασία	22,78	3,706		
	Οικογένεια και προσωπική εργασία	21,50	4,262		
	Άτομο εκτός της οικογένειας	18,36	5,334		
Υποστήριξη	Μόνο από την Οικογένεια	9,44	2,746	0,968	0,408
	Μόνο από την Προσωπική εργασία	9,72	2,847		
	Οικογένεια και προσωπική εργασία	9,43	2,041		
	Άτομο εκτός της οικογένειας	8,18	3,516		
Συμπεριφορές / Στάσεις	Μόνο από την Οικογένεια	10,46	3,673	3,656	0,013
	Μόνο από την Προσωπική εργασία	12,30	4,208		
	Οικογένεια και προσωπική εργασία	11,52	4,044		
	Άτομο εκτός της οικογένειας	12,18	4,771		

Το έτος σπουδών, η εθνικότητα των νέων, η εθνικότητα των γονέων τους, ο τόπος διαμονής τους (πχ οικογενειακή εστία, μισθωμένο σπίτι, φοιτητική εστία κτλ), η οικογενειακή κατάσταση των γονέων, το εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας, το

εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα και η εργασία των γονέων δεν επηρεάζει καμία από τις κλίμακες του οικογενειοκεντρισμού ($p\text{-value}>0.05$).

Συσχετίζοντας την κλίμακα του οικογενειοκεντρισμού με την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων, φαίνεται ότι **όλες** οι υποκλίμακες της Familism Scale **σχετίζονται θετικά με την συνολική κλίμακα που αξιολογεί την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων**. Ειδικότερα, όταν αυξάνεται η βαθμολογία στην ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων:

- αυξάνεται η συνολική βαθμολογία στην κλίμακα του οικογενειοκεντρισμού ($r=0.199$, $p\text{-value}=0.002<0.05$)
- αυξάνεται η βαθμολογία στην υποκλίμακα των υποχρεώσεων ($r=0.165$, $p\text{-value}=0.009<0.05$)
- αυξάνεται η βαθμολογία στην υποκλίμακα της υποστήριξης ($r=0.148$, $p\text{-value}=0.02<0.05$)
- αυξάνεται η βαθμολογία στην υποκλίμακα των συμπεριφορών ($r=0.139$, $p\text{-value}=0.028<0.05$)

Πίνακας 11: Συσχέτιση Οικογενειοκεντρισμού με την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων

		Ποιότητα οικογενειακών σχέσεων
Familism Scale _ συνολικό σκορ	Pearson Correlation	,199**
	Sig. (2-tailed)	,002
Υποχρεώσεις	Pearson Correlation	,165**
	Sig. (2-tailed)	,009
Υποστήριξη	Pearson Correlation	,148*
	Sig. (2-tailed)	,020
Συμπεριφορές / Στάσεις	Pearson Correlation	,139*
	Sig. (2-tailed)	,028

4.4 Οικογενειακό Περιβάλλον: Συνοχή, Συγκρούσεις, Ανεξαρτησία & Έλεγχος

Όσον αφορά στην κλίμακα αξιολόγησης του οικογενειακού περιβάλλοντος, η ελάχιστη, η μέση και η μέγιστη τιμή παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα στους τέσσερις τομείς αξιολόγησης (συνοχή, συγκρούσεις, ανεξαρτησία, έλεγχος).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας (Πίνακας 12), φαίνεται ότι υπάρχει μέτρια συνοχή, υψηλότερες συγκρούσεις και έλεγχος, καθώς και μέτρια ανεξαρτησία.

Πίνακας 12: Περιγραφικά στοιχεία της κλίμακας του οικογενειακού περιβάλλοντος

	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Συνοχή	9	18	11,63	2,240
Συγκρούσεις	9	18	14,80	2,033
Ανεξαρτησία	9	18	12,07	1,617
Έλεγχος	9	18	14,35	2,150

Η συσχέτιση με το φύλο, έδειξε ότι οι τρεις από τις τέσσερις υποκλίμακες και συγκεκριμένα η συνοχή, οι συγκρούσεις και η ανεξαρτησία δεν επηρεάζονται από το φύλο. Αντιθέτως, το φύλο σχετίζεται με τον έλεγχο ($p\text{-value}=0.03<0.05$) με τις γυναίκες να αναφέρουν υψηλότερο έλεγχο (Mean=14.56), συγκριτικά με τους άνδρες (Mean=13.96) (Πίνακας 13).

Πίνακας 13: Συσχέτιση φύλου με τις υποκλίμακες του Οικογενειακού Περιβάλλοντος

	Φύλο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση	p-value
Συνοχή	Γυναίκα	11,51	2,351	0,140
	Άνδρας	11,85	1,975	
Συγκρούσεις	Γυναίκα	14,82	2,071	0,105
	Άνδρας	14,83	1,862	
Ανεξαρτησία	Γυναίκα	11,91	1,630	0,673
	Άνδρας	12,41	1,549	
Έλεγχος	Γυναίκα	14,56	2,252	0,037
	Άνδρας	13,96	1,843	

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, η ηλικία δεν επηρεάζει καμία από τις υποκλίμακες της συνοχής, συγκρούσεων, ανεξαρτησίας και ελέγχου (Πίνακας 14).

Πίνακας 14: Συσχέτιση ηλικίας με τις υποκλίμακες του Οικογενειακού Περιβάλλοντος

		Ηλικία
Συνοχή	Pearson Correlation	-,050
	Sig. (2-tailed)	,429
Συγκρούσεις	Pearson Correlation	,001
	Sig. (2-tailed)	,984
Ανεξαρτησία	Pearson Correlation	,049
	Sig. (2-tailed)	,444
Έλεγχος	Pearson Correlation	,056
	Sig. (2-tailed)	,375

Επιπλέον, η εργασία των ερωτώμενων, το Τμήμα σπουδών τους, το έτος σπουδών, η εθνικότητα των συμμετεχόντων, η εθνικότητα των γονέων τους, ο τρόπος κάλυψης των μηνιαίων εξόδων τους, οι συνθήκες διαμονής τους και η οικογενειακή κατάσταση των γονέων δεν επηρεάζει καμία από τις υποκλίμακες του Οικογενειακού περιβάλλοντος ($p\text{-value}>0.05$).

Αντιθέτως, όλες οι υποκλίμακες του Οικογενειακού Περιβάλλοντος, φαίνεται να σχετίζονται με την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων. Ειδικότερα, φαίνεται ότι υπάρχει θετική συσχέτιση με την κλίμακα της συνοχής ($r=0,206$, $p\text{-value}=0.001$) και την κλίμακα της ανεξαρτησίας ($r=-0,18$, $p\text{-value}=0,003<0,05$), ενώ θετική συσχέτιση με τις συγκρούσεις ($r=0,38$, $p\text{-value}<0.001$) και τον έλεγχο ($r=0,20$, $p\text{-value}=0.001$) (Πίνακας 15).

Πίνακας 15: Συσχέτιση Ποιότητας Οικογενειακών σχέσεων με τις υποκλίμακες του Οικογενειακού Περιβάλλοντος

		Ποιότητα οικογενειακών σχέσεων
Συνοχή	Pearson Correlation	.206**
	Sig. (2-tailed)	,001
Συγκρούσεις	Pearson Correlation	,382**
	Sig. (2-tailed)	,000
Ανεξαρτησία	Pearson Correlation	-,189**
	Sig. (2-tailed)	,003
Έλεγχος	Pearson Correlation	,206**
	Sig. (2-tailed)	,001

Συσχετίζοντας, τις υποκλίμακες του οικογενειακού περιβάλλοντος με την κλίμακα αξιολόγησης του οικογενειοκεντρισμού, παρατηρείται ότι οι υποκλίμακες των υποχρεώσεων και της υποστήριξης, αλλά και η κλίμακα Familism Scale συνολικά, σχετίζονται αρνητικά με τη συνοχή ($p\text{-value}<0.05$). Με άλλα λόγια, όταν αυξάνεται η συνοχή στην οικογένεια, η βαθμολογία της κλίμακας οικογενειοκεντρισμού μειώνεται ($r=-0.198$, $p\text{-value}=0.02<0.05$). Ομοίως, μειώνεται η βαθμολογία στην κλίμακα των υποχρεώσεων ($r=-0.154$, $p\text{-value}=0.015<0.05$) και στην κλίμακα της υποστήριξης ($r=-0.246$, $p\text{-value}=<0.001$). Επιπλέον, αρνητική είναι η συσχέτιση της υποκλίμακας της ανεξαρτησίας με τη συνολική βαθμολογία της Familism Scale ($r=-0.128$, $p\text{-value}=0.046<0.05$) καθώς και της υποστήριξης ($r=-0.133$, $p\text{-value}=0.03<0.05$), αλλά και του ελέγχου με την κλίμακα των στάσεων και συμπεριφορών ($r=-0.126$, $p\text{-value}=0.04<0.05$) (Πίνακας 16).

Πίνακας 16: Συσχέτιση Οικογενειοκεντρισμού και Οικογενειακού Περιβάλλοντος

		Familism Scale – συνολικό σκορ	Υποχρεώσεις	Υποστήριξη	Συμπεριφορές / Στάσεις
Συνοχή	Pearson Correlation	-,198**	-,154*	-,246**	-,086
	Sig. (2-tailed)	,002	,015	,000	,177
Συγκρούσεις	Pearson Correlation	,095	,067	,104	,057
	Sig. (2-tailed)	,140	,295	,102	,375
Ανεξαρτησία	Pearson Correlation	-,128*	-,124	-,133*	-,041
	Sig. (2-tailed)	,046	,051	,037	,518
Έλεγχος	Pearson Correlation	-,120	-,100	-,028	-,126*
	Sig. (2-tailed)	,059	,116	,662	,047

4.5 Ψυχική Ανθεκτικότητα και Οικογενειακές Σχέσεις

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης και όπως παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα (Πίνακας 17), η ψυχική ανθεκτικότητα σχετίζεται **θετικά** με την κλίμακα των συγκρούσεων ($r=0.215$, $p\text{-value}=0.001$), ενώ **αρνητικά** με την κλίμακα της ανεξαρτησίας ($r=-0.131$, $p\text{-value}=0.04<0.05$). Οι υπόλοιπες κλίμακες αξιολόγησης της ποιότητας των οικογενειακών σχέσεων **δε σχετίζονται** με την ψυχική ανθεκτικότητα.

Πίνακας 17: Συσχέτιση ψυχικής ανθεκτικότητας και Οικογενειακών σχέσεων

		Ψυχική Ανθεκτικότητα
Συνοχή	Pearson Correlation	-,104
	Sig. (2-tailed)	,100
Συγκρούσεις	Pearson Correlation	,215**
	Sig. (2-tailed)	,001
Ανεξαρτησία	Pearson Correlation	-,131*
	Sig. (2-tailed)	,040
Έλεγχος	Pearson Correlation	,122
	Sig. (2-tailed)	,055
Fam_total	Pearson Correlation	,029
	Sig. (2-tailed)	,651
Fam_oblig	Pearson Correlation	,042
	Sig. (2-tailed)	,508
Fam_support	Pearson Correlation	,005
	Sig. (2-tailed)	,943
Fam_refer	Pearson Correlation	,009
	Sig. (2-tailed)	,892

4.6 Πεποιθήσεις για το μέλλον

Όσον αφορά τις πεποιθήσεις του ατόμου για το μέλλον, παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα (Πίνακας 18).

Πίνακας 18: Πεποιθήσεις ατόμου για το μέλλον

	Ισχύει	Δεν ισχύει
1 Κοιτάζω μπροστά το μέλλον με ελπίδα και ενθουσιασμό.	205 (82.3%)	44 (17.7%)
2 Όταν τα πράγματα δεν πάνε καλά, με βοηθά να ξέρω ότι δεν μπορεί να παραμείνουν έτσι για πάντα.	212 (85.1%)	37 (14.9%)
3 Δε μπορώ να φανταστώ πώς θα είναι η ζωή μου σε 10 χρόνια από σήμερα.	166 (66.7%)	83 (33.3%)
4 Έχω αρκετό καιρό για να πετύχω όσα θα ήθελα να κάνω.	182 (73.1%)	67 (26.9%)
5 Το μέλλον μου φαίνεται σκοτεινό.	52 (20.9%)	197 (79.1%)
6 Συνήθως είμαι ιδιαίτερα τυχερός/ή και προσδοκώ να έχω μια ζωή καλύτερη από το μέσο όρο.	164 (65.9%)	85 (34.1%)
7 Έχω χάσει πολλές ευκαιρίες και πιστεύω ότι αυτό δε θα αλλάξει στο μέλλον.	53 (21.3%)	196 (78.7%)
8 Βλέπω να με περιμένουν δυσάρεστες κυρίως παρά ευχάριστες στιγμές.	47 (18.9%)	202 (81.1%)
9 Δεν περιμένω ότι θα πετύχω αυτά που πραγματικά θέλω.	63 (25.3%)	186 (74.7%)
10 Τελικά τα πράγματα δεν θα εξελιχθούν όπως τα θέλω.	63 (25.3%)	186 (74.7%)
11 Πιστεύω πολύ στο μέλλον.	190 (76.3%)	59 (23.7%)
12 Το μέλλον φαίνεται ασαφές και αβέβαιο.	158 (63.5%)	91 (36.5%)

4.6 Επιρροή οικονομικής κρίσης στην οικογένεια

Όσον αφορά την επιρροή της οικονομικής κρίσης στη ζωή των συμμετεχόντων παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 19: Επιρροή οικονομικής κρίσης στην οικογένεια

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
1.Επηρέασε την οικογενειακή ζωή συνολικά	4,4%	16,5%	39%	24,1%	16,1%
2.Επηρέασε τα οικονομικά της οικογένειας	2,4%	9,2%	27,3%	34,1%	25,7%
3.Επηρέασε την ψυχολογία των μελών οικογένειας σας	4%	13,3%	31,3%	30,1%	21,3%
4.Επηρέασε αρνητικά την επικοινωνία σας	24,1%	25,3%	25,3%	18,1%	7,2%
5.Σας έδεσε περισσότερο σαν οικογένεια	10%	13,7%	40,6%	25,3%	10,4%

Όσον αφορά την επιρροή του φύλου στα παραπάνω, φαίνεται ότι η οικονομική κρίση επηρέασε περισσότερο τα οικονομικά της οικογένειας στους άνδρες (Mean=3.75) συγκριτικά με τις γυναίκες (Mean=3.68). Επιπλέον, η οικονομική κρίση επηρεάζει περισσότερο την ψυχολογία των μελών της οικογένειάς στις γυναίκες (Mean=3.62), συγκριτικά με τους άνδρες (Mean=3.26).

Τέλος, η οικονομική κρίση φαίνεται ότι έδεσε περισσότερο τις οικογένειες, σύμφωνα με τους άνδρες.

Επιπλέον, η κατάσταση των ατόμων επηρεάστηκε λόγω οικονομικής κρίσης τα τελευταία χρόνια σε διάφορους τομείς. Η εν λόγω επιρροή παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα. Η βαθμολογία της κλίμακας κυμαίνεται από μηδέν έως δέκα.

Πίνακας 20: Τομείς επιρροής λόγω οικονομικής κρίσης

	Mean	Std. Deviation
Κατάσταση τον τελευταίο χρόνο	6,6024	2,01370
Σπουδές	6,0120	3,68025
Οικονομική κατάσταση	5,8876	3,32564
Ψυχαγωγία	7,1928	2,83892
Προσωπικές σχέσεις	6,1165	3,29321
Φιλικές σχέσεις	5,7871	3,17101
Οικογενειακές σχέσεις	4,1446	3,34977
Σωματική υγεία	4,8554	3,21087
Ψυχική υγεία	5,6586	3,22289

Σημειώνεται ότι η μεγαλύτερη επιρροή φαίνεται να υπάρχει στον τομέα της Ψυχαγωγίας (Mean=7.19, $\pm$ 2.83), ενώ ακολουθεί ο παράγοντας της κατάστασης τον τελευταίο χρόνο (Mean=6.60, $\pm$ 2,01). Επιπλέον σημαντική επιρροή (άνω της μέσης στη βαθμολογία της κλίμακας) έχει δεχθεί ο τομέας των προσωπικών σχέσεων (Mean=6.11, $\pm$ 3,29), ο τομέας των σπουδών (Mean=6.01, $\pm$ 3.68) και ακολουθούν οι οικονομική κατάσταση (Mean=5.88, $\pm$ 3.32) της οικογένειας, οι φιλικές σχέσεις (Mean=5.78, $\pm$ 3.17) και ο τομέας της ψυχικής υγείας (Mean=5.65, $\pm$ 3.22).

4.7 Επιρροή πανδημίας στην οικογένεια

Η επιρροή της τρέχουσας πανδημίας στις οικογενειακές σχέσεις παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα και μετρήθηκε με τη χρήση κλίμακας από μηδέν έως δέκα. Τη μεγαλύτερη επιρροή φαίνεται να έχει η πανδημία στο φόβο για την υγεία των ηλικιωμένων μελών της οικογένειάς (Mean=4.45, $\pm$ 2,10), ακολουθεί το γεγονός ότι η πανδημία έδωσε την ευκαιρία στα μέλη των οικογενειών να περάσουν χρόνο με την οικογένειά τους (Mean=4.34, $\pm$ 2,08) και ο φόβος για την υγεία των μελών της οικογένεια εν γένει (Mean=4.06, $\pm$ 2.20).

Πίνακας 21: Τομείς που επηρέασε η πανδημία

	Mean	Std. Deviation
Έντονο άγχος	3,4177	2,22029
Ότι δεν έχετε τον έλεγχο της ζωής σας	3,3976	2,19938
Κρίσεις πανικού	2,0201	2,44364
Ότι τα πράγματα πηγαίνουν καλά	3,2691	1,73318
Ότι μπορούσατε να ελέγξετε τον εκνευρισμό σας	3,5060	1,93882
Ότι η παραμονή στο σπίτι σας απομόνωσε	3,4919	2,22425
Ότι σας έδωσε την ευκαιρία να περάσετε χρόνο με την οικογένειά σας	4,3414	2,08681
Φόβο για την υγεία των μελών της οικογένεια σας;	4,0683	2,20139
Φόβο για την υγεία των ηλικιωμένων μελών της οικογένειάς σας	4,4538	2,10196
Ότι οι οικογενειακές σχέσεις βελτιώθηκαν	3,9116	2,12707
Ότι η παραμονή στο σπίτι προκάλεσε τριβές και εντάσεις με τα μέλη της οικογένειας	3,0723	1,99869

Όσον αφορά στη συμμόρφωση των μελών της οικογένειας στην τρέχουσα πανδημία και τα μέτρα που λήφθηκαν για την επιβράδυνση της παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα. Το μεγαλύτερο ποσοστό (88,8%) φαίνεται να συμμορφώθηκε με τα μέτρα για την εξάπλωση της πανδημίας γιατί φοβήθηκε για την υγεία των μελών της οικογένειας τους, ενώ αρκετοί ήταν εκείνοι (86,7%) οι οποίοι συνειδητοποίησαν τη σοβαρότητα της κατάστασης γιατί είδαν τι συμβαίνει στις γειτονικές χώρες και ακολουθούσαν με 84,3% εκείνοι που φοβήθηκαν για την υγεία τους και εκείνοι που γνωρίζουν ότι αν η κατάσταση ξεφύγει το σύστημα υγείας της χώρας δεν θα μπορέσει να αντεπεξέλθει (81,9%).

Πίνακας 22: Επίπεδο συμμόρφωσης στα μέτρα κατά της εξάπλωσης της πανδημίας

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
1. Πείστηκαν από τους ειδικούς επιστήμονες για τη σοβαρότητα της κατάστασης	198 (79.5%)	51 (20.5%)
2. Φοβήθηκαν για την υγεία τους	210 (84.3%)	39 (15.7%)
3. Φοβήθηκαν για την υγεία των μελών της οικογένειάς τους	221 (88.8%)	28 (11.2%)
4. Γνωρίζουν ότι αν η κατάσταση ξεφύγει το σύστημα υγείας της χώρας δεν θα μπορέσει να ανταπεξέλθει	204 (81.9%)	45 (18.1%)
5. Συνειδητοποίησαν τη σοβαρότητα της κατάστασης γιατί είδαν τι συνέβη στις γειτονικές χώρες	216 (86.7%)	33 (13.3%)
6. Συνειδητοποίησαν τη σοβαρότητα της κατάστασης από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης	174 (69.9%)	75 (30.1%)
7. Δεν ήθελαν να πληρώσουν πρόστιμα	197 (79.1%)	52 (20.9%)

Όσον αφορά τη συνολική στρατηγική για την αντιμετώπιση του covid 19 και την επιρροή στη ζωή των ατόμων, παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 23: Αξιολόγηση στρατηγικής covid και αξιολόγηση πανδημίας

	Mean	Std. Deviation
Αξιολόγηση Στρατηγικής Covid	7,3574	2,06857
Επιρροή πανδημίας	7,2570	2,25004

Κεφάλαιο 5^ο – Συζήτηση & Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η αξιολόγηση των οικογενειακών σχέσεων και της ποιότητάς τους στην οικογένεια προέλευσης από νέους ενήλικες ηλικίας 18-30 ετών.

Όσον αφορά την ικανοποίηση από τις σχέσεις στην οικογένεια προέλευσης είναι αρκετά υψηλή, το οποίο δηλώνει αρκετά καλές οικογενειακές σχέσεις για το σύνολο σχεδόν του δείγματος. Η ικανοποίηση από τις οικογενειακές σχέσεις δεν επηρεάζεται από το φύλο, την ηλικία, τον τομέα εργασίας και τον τόπο διαμονής. Σύμφωνα με παλαιότερες έρευνες, οι καλές οικογενειακές σχέσεις και η ικανοποίηση από την οικογένεια έχουν ως αποτέλεσμα την καλύτερη ψυχική υγεία των μελών τους, μείωση συμπτωμάτων άγχους και κατάθλιψης και καλύτερες σχέσεις με τους φίλους και τον κοινωνικό τους περίγυρο (Garbarino, 2017; Hunt et al., 2015; Bott & Spillius, 2014).

Όσον αφορά τις σχέσεις μέσα στην οικογένεια, οι περισσότεροι στην οικογένεια τους βοηθούν και στηρίζουν ο ένας τον άλλο, δεν τσακώνονται συχνά και συνηθίζουν να περνούν την ώρα τους στο σπίτι. Επιπλέον, οι περισσότεροι εκδηλώνουν το θυμό τους ανοιχτά, ενθαρρύνονται για ανεξαρτησία. Τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν σημάδια καλών και ποιοτικών οικογενειακών σχέσεων (Segrin & Flora, 2011).

Όσον αφορά στους κανόνες που υπάρχουν στην οικογένεια, στις περισσότερες υπάρχουν πολύ λίγοι κανόνες που πρέπει να ακολουθήσουν τα μέλη, ενώ οι περισσότεροι δεν εκνευρίζονται σε υπερβολικό βαθμό. Λίγοι λύνουν τα προβλήματα τους μόνοι τους, καθώς οι περισσότεροι έχουν συμπαραστάτες την οικογένεια τους, ενώ τα μέλη της οικογένειας σπάνια βγαίνουν εκτός εαυτού. Η πλειοψηφία του δείγματος έχει επάρκεια ιδιωτικού χώρου, δίδει μεγάλη έμφαση στην πιστή εφαρμογή συγκεκριμένων κανόνων στην οικογένειά του και υποστηρίζουν πραγματικά ο ένας τον άλλο. Επιπλέον, φαίνεται ότι η γνώμη του καθενός έχει την ίδια αξία στις οικογενειακές αποφάσεις, ενώ εάν υπάρξει διαφωνία μέσα στην οικογένειά του, κάνουν μεγάλη προσπάθεια να λύσουν το πρόβλημα για να μην χαλάσει η ήρεμη ατμόσφαιρα. Η πλειοψηφία του δείγματος στην οικογένειά του ενθαρρύνουνε ο ένας τον άλλον να υποστηρίξει την άποψή του και υπερασπίζεται τα δικαιώματά του, ενώ υπάρχουν πολύ καλές σχέσεις μεταξύ των μελών.

Όσον αφορά την ποιότητα των σχέσεων φαίνεται να καθορίζεται από τους κάτωθι παράγοντες:

- Οικονομική στήριξη σε συγγενικά πρόσωπα που έχουν ανάγκη
- Ανάπτυξη της οικογένειας και προσθήκη νέων μελών
- Οι θυσίες που κάνει η οικογένεια για να εξασφαλίσει καλή εκπαίδευση για τα παιδιά του/ της
- Οικονομική στήριξη στα νεότερα μέλη της οικογένειας

Η ηλικία φαίνεται να επηρεάζει την κλίμακα της ποιότητας, με όσους είναι άνω των 22,99 ετών (μέση ηλικία δείγματος) να έχουν υψηλότερη μέση βαθμολογία στην ποιότητα (Mean=43.35) συγκριτικά με όσους είναι κάτω από τη μέση ηλικία (Mean=40.60). Αυτό ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι πολλά άτομα μεγαλώνοντας δημιουργούν καλύτερες σχέσεις με τις οικογένειες τους (Fosco et al., 2012).

Για την αξιολόγηση του οικογενειοκεντισμού χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα Familism Scale. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, ο οικογενειοκεντισμός βρίσκεται σε σχετικά μέτριο επίπεδο, χωρίς να παίρνει ιδιαίτερα ακραίες τιμές, το οποίο δύναται να σημαίνει ότι υπάρχει αναγνώριση μέτριων υποχρεώσεων προς τα υπόλοιπα μέλη, μέτριου βαθμού στήριξη και μέτριος συσχετισμός με τις συμπεριφορές/στάσεις και αξίες της οικογένειας. Όσον αφορά τους παράγοντες που επηρεάζουν τον οικογενειοκεντισμό, φαίνεται ότι το φύλο επηρεάζει τις υποχρεώσεις με τις γυναίκες να συγκεντρώνουν χαμηλότερη μέση τιμή στην εν λόγω κλίμακα. Το εν λόγω εύρημα αντίκειται σε αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών, όπου δείχνουν ότι οι γυναίκες συγκεντρώνουν υψηλότερη βαθμολογία στην κλίμακα Familism Scale συγκριτικά με τους άνδρες (πχ Campos et al., 2014). Επιπλέον, η συνολική κλίμακα του οικογενειοκεντισμού σχετίζεται θετικά με την ηλικία, το οποίο σημαίνει ότι όταν αυξάνεται η ηλικία του ατόμου, αυξάνεται και η βαθμολογία της συνολικής κλίμακας Familism Scale. Το εν λόγω εύρημα επιβεβαιώνεται και από προγενέστερες έρευνες όπου έχει βρεθεί ότι οι μικρότερες ηλικίες έχουν χαμηλότερη βαθμολογία στην κλίμακα Familism Scale συγκριτικά με τις μεγαλύτερες ηλικίες (πχ Padilla et al., 2016).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, φαίνεται ότι στην οικογένεια των συμμετεχόντων υπάρχει μέτρια συνοχή, υψηλότερες συγκρούσεις και έλεγχος, καθώς και μέτρια ανεξαρτησία. Η συσχέτιση με το φύλο, έδειξε ότι οι γυναίκες

αναφέρουν υψηλότερο έλεγχο, συγκριτικά με τους άνδρες, ενώ κανένα από τα υπόλοιπα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος δεν φαίνεται να επηρεάζει τις υποκλίμακες της συνοχής, συγκρούσεων, ανεξαρτησίας και ελέγχου στο οικογενειακό περιβάλλον των συμμετεχόντων.

Όσον αφορά τις στάσεις ζωής τους οι περισσότεροι τείνουν να ανακάμπτουν μετά από δύσκολες στιγμές, ξεπερνούν εύκολα στρεσογόνα γεγονότα, συνήθως ανταπεξέρχονται σε δύσκολες καταστάσεις με ευκολία και δεν τους παίρνει πολύ χρόνο να ξεπεράσουν αναποδιές που έρχονται στη ζωή τους. Η ποιότητας των οικογενειακών σχέσεων επηρεάζεται θετικά από την γενικότερη στάση ζωής των ατόμων, το οποίο σημαίνει ότι όταν το άτομο που έχει θετική στάση ζωής, σημειώνει υψηλότερη βαθμολογία στην κλίμακα της ποιότητας των οικογενειακών σχέσεων. Το παραπάνω συμπέρασμα επιβεβαιώνεται και από προγενέστερες έρευνες (Emery, 2011).

Όσον αφορά τις πεποιθήσεις του ατόμου για το μέλλον, η πλειοψηφία κοιτάζει το μέλλον με ελπίδα και ενθουσιασμό, αντικρίζουν με αισιοδοξία τις καταστάσεις και το μέλλον τους φαίνεται φωτεινό. Επιπλέον, περιμένουν κυρίως ευχάριστες στιγμές και πετυχαίνουν όσα επιθυμούν, ενώ τα πράγματα συνήθως εξελίσσονται όπως τα θέλουν.

Όσον αφορά την επιρροή της οικογενειακής κρίσης στη ζωή των συμμετεχόντων η πλειοψηφία θεωρεί ότι η οικονομική κρίση επηρέασε την οικογένεια τους γενικά και τα οικονομικά τους ειδικότερα, το οποίο επιβεβαιώνεται και από προγενέστερες έρευνες (Karaniolos et al., 2013; Klapper et al., 2013; De Belvis et al., 2012). Ιδιαίτερα σημαντική φαίνεται να είναι η επιρροή της οικογενειακής κρίσης και στην ψυχολογία των μελών της οικογένειας.

Επιπλέον, η κατάσταση των συμμετεχόντων επηρεάστηκε λόγω οικονομικής κρίσης τα τελευταία χρόνια σε διάφορους τομείς με την κάτωθι σειρά επιρροής (από την υψηλότερη στη χαμηλότερη):

- 1) Ψυχαγωγία
- 2) Κατάσταση τον τελευταίο χρόνο
- 3) Προσωπικές σχέσεις
- 4) Σπουδές
- 5) Οικονομική κατάσταση

- 6) Φιλικές σχέσεις
- 7) Ψυχική υγεία
- 8) Σωματική υγεία
- 9) Οικογενειακές σχέσεις

Επιπλέον, η τρέχουσα πανδημία επηρέασε τις οικογενειακές σχέσεις στους κάτωθι τομείς με σειρά επιρροής (από την υψηλότερη στη χαμηλότερη):

- 1) Φόβο για την υγεία των ηλικιωμένων μελών της οικογένειάς
- 2) Ότι έδωσε την ευκαιρία να περάσουν χρόνο με την οικογένειά τους
- 3) Φόβο για την υγεία των μελών της οικογένεια
- 4) Οι οικογενειακές σχέσεις βελτιώθηκαν
- 5) Ότι μπορούσαν να ελέγξουν τον εκνευρισμό τους
- 6) Ότι η παραμονή στο σπίτι τους απομόνωσε
- 7) Πρόκληση έντονου άγχους
- 8) Αίσθηση ότι δεν είχαν τον έλεγχο της ζωής τους
- 9) Αίσθηση ότι τα πράγματα πηγαίνουν καλά
- 10) Η παραμονή στο σπίτι προκάλεσε τριβές και εντάσεις με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας
- 11) Κρίσεις πανικού

Συμπερασματικά, οι οικογενειακές σχέσεις και η ποιότητα τους στην οικογένεια προέλευσης σήμερα, από νέους ηλικίας 18 – 30 ετών είναι ιδιαίτερα καλές και η ποιότητα τους υψηλή, το οποίο φαίνεται να επηρεάζεται από τη γενικότερη στάση ζωής και τις πεποιθήσεις των ατόμων για το μέλλον. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τις οικογενειακές σχέσεις και την ποιότητα τους στην οικογένεια προέλευσης σήμερα, σύμφωνα με τους νέους ηλικίας 18 – 30 ετών είναι η στήριξη από την οικογένεια και η επικοινωνία των μελών τους, ενώ σχετικά προβλήματα έχει δημιουργήσει η οικονομική κρίση αλλά και η πανδημία κυρίως λόγω φόβου για το αύριο, την κάλυψη των αναγκών και την υγεία της οικογένειας αντίστοιχα.

Εν γένει όμως μπορεί να σημειωθεί ότι οι οικογενειακές σχέσεις και η ποιότητα τους στην οικογένεια προέλευσης σήμερα είναι αρκετά καλές παρόλες τις δυσκολίες που ενδεχομένως οι οικογένειες αντιμετωπίζουν. Το εν λόγω συμπέρασμα δύναται να διαφοροποιηθεί σε περίπτωση που διευρύνονταν το δείγμα της έρευνας το οποίο περιορίζεται στο Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο. Ειδικότερα, ένας βασικός περιορισμός στην παρούσα έρευνα είναι το γεγονός του γεωγραφικού περιορισμού

του δείγματος. Σε περίπτωση που συγκεντρώνονταν δείγμα από διάφορες περιοχές της χώρας, ενδέχεται τα αποτελέσματα να διαφοροποιούνταν σημαντικά.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Γεωργίου, Ν. Σ. (2005). *Ψυχολογία Οικογενειακών Συστημάτων*. Αθήνα: Ατραπός.

Μπαμπάλης, Θ. (2005). *Παιδιά Μονογονεϊκών Οικογενειών. Βοηθώντας στη σχολική προσαρμογή τους*. Αθήνα: Άτραπος.

Τσαρδάκη, Δ. (1984). *Διαδικασίες κοινωνικοποίησης*. Αθήνα: Σκαρβαβίος, 1984

Ξενόγλωσση

Abiola, T., & Udofia, O. (2011). Psychometric assessment of the Wagnild and Young's resilience scale in Kano, Nigeria. *BMC Research Notes*, 4(1), 1-5.

Abramovitch, R., & Pepler, D. (2014). Patterns of sibling interaction among preschool-age children. In *Sibling relationships* (pp. 75-100). Psychology Press.

Adam, B., Ramli, M., Jamaiyah, H., & Khairani, O. (2010). Comparison of Family Environmental Scale (FES) subscales between Malaysian setting with the original dimension of FES. *Malaysian Journal of Psychiatry*, 19(1).

Allendorf, K. (2010). The quality of family relationships and use of maternal health-care services in India. *Studies in Family Planning*, 41(4), 263-276.

Anderson, A. R., Jack, S. L., & Dodd, S. D. (2016). The role of family members in entrepreneurial networks: Beyond the boundaries of the family firm. In *Entrepreneurial Process and Social Networks*. Edward Elgar Publishing.

Anton, C. E., & Lawrence, C. (2014). Home is where the heart is: The effect of place of residence on place attachment and community participation. *Journal of Environmental Psychology*, 40, 451-461.

Avasthi, A. (2010). Preserve and strengthen family to promote mental health. *Indian journal of psychiatry*, 52(2), 113.

Bales, R. F., & Parsons, T. (2014). *Family: Socialization and interaction process*. routledge.

Berns, R. M. (2012). *Child, family, school, community: Socialization and support*. Nelson Education.

Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Skinner, D., Stanworth, M., & Webster, A. (1996). Education. In *Introductory Sociology* (pp. 329-373). Palgrave, London.

Bott, E., & Spillius, E. B. (Eds.). (2014). *Family and social network: Roles, norms and external relationships in ordinary urban families*. Routledge.

Boutelle, K., Eisenberg, M. E., Gregory, M. L., & Neumark-Sztainer, D. (2009). The reciprocal relationship between parent-child connectedness and adolescent emotional functioning over 5 years. *Journal of Psychosomatic Research*, 66, 309-316. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jpsychores.2008.10.019>

Bukatko, D., & Daehler, M. W. (2012). *Child development: A thematic approach*. Nelson Education.

Campos, B., Ullman, J. B., Aguilera, A., & Dunkel Schetter, C. (2014). Familism and psychological health: the intervening role of closeness and social support. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 20(2), 191.

Carlo, G., Mestre, M. V., McGinley, M. M., Samper, P., Tur, A., & Sandman, D. (2012). The interplay of emotional instability, empathy, and coping on prosocial and aggressive behaviors. *Personality and Individual Differences*, 53(5), 675-680.

Carr, D., & Springer, K. W. (2010). Advances in families and health research in the 21st century. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 743-761.

Chandra, A., Martin, L. T., Hawkins, S. A., & Richardson, A. (2010). The impact of parental deployment on child social and emotional functioning: Perspectives of school staff. *Journal of adolescent health*, 46(3), 218-223.

Chiang, H. H., & Lee, T. S. H. (2018). Family relations, sense of coherence, happiness and perceived health in retired Taiwanese: Analysis of a conceptual model. *Geriatrics & Gerontology International*, 18(1), 154-160.

Coley, R. L., Lynch, A. D., & Kull, M. (2015). Early exposure to environmental chaos and children's physical and mental health. *Early childhood research quarterly*, 32, 94-104.

Conger, R. D., Conger, K. J., & Martin, M. J. (2010). Socioeconomic status, family processes, and individual development. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 685-704.

Conger, K. J., & Little, W. M. (2010). Sibling relationships during the transition to adulthood. *Child development perspectives*, 4(2), 87-94.

Coontz, S. (2016). *The way we never were: American families and the nostalgia trap*. Hachette UK.

De Belvis, A. G., Ferrè, F., Specchia, M. L., Valerio, L., Fattore, G., & Ricciardi, W. (2012). The financial crisis in Italy: implications for the healthcare sector. *Health policy*, 106(1), 10-16.

de Holanda Coelho, G. L., Hanel, P. H., Cavalcanti, T. M., Rezende, A. T., & Gouveia, V. V. (2016). Brief Resilience Scale: Testing its factorial structure and invariance in Brazil. *Universitas Psychologica*, 15(2), 397-408.

Emery, R. E. (2011). *Renegotiating family relationships: Divorce, child custody, and mediation*. Guilford Press.

Farrant, B. M., Devine, T. A., Maybery, M. T., & Fletcher, J. (2012). Empathy, perspective taking and prosocial behaviour: The importance of parenting practices. *Infant and Child Development*, 21(2), 175-188.

Ferreira, T., Cadima, J., Matias, M., Vieira, J. M., Leal, T., & Matos, P. M. (2016). Preschool children's prosocial behavior: The role of mother-child, father-child and teacher-child relationships. *Journal of Child and Family Studies*, 25(6), 1829-1839.

Fosco, G. M., Stormshak, E. A., Dishion, T. J., & Winter, C. E. (2012). Family relationships and parental monitoring during middle school as predictors of early adolescent problem behavior. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 41(2), 202-213.

Garbarino, J. (2017). *Children and families in the social environment*. Transaction Publishers.

Gary, S. N. (2011). The Probate Definition of Family: A Proposal for Guided Discretion in Intestacy. *U. Mich. JL Reform*, 45, 787.

Giddens, A. (1993). *New rules of sociological method: A positive critique of interpretative sociologies*. Stanford University Press.

Giné, C., Vilaseca, R., Gràcia, M., Mora, J., Ramon Orcasitas, J., Simón, C., ... & Balcells-Balcells, A. (2013). Spanish family quality of life scales: under and over 18 years old. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 38(2), 141-148.

Griswold, W. (2012). *Cultures and societies in a changing world*. Sage.

Gutman, L. M., Eccles, J. S., Peck, S., & Malanchuk, O. (2011). The influence of family relations on trajectories of cigarette and alcohol use from early to late adolescence. *Journal of adolescence*, 34(1), 119-128.

Handel, G. (Ed.). (2011). *Childhood socialization*. Transaction Publishers.

Hess, R. D., & Handel, G. (2016). *Family worlds: A psychosocial approach to family life*. Transaction Publishers.

Hunt, T. K., Caldwell, C. H., & Assari, S. (2015). Family economic stress, quality of paternal relationship, and depressive symptoms among African American adolescent fathers. *Journal of child and family studies*, 24(10), 3067-3078.

Ibáñez-Cubillas, P., Díaz-Martín, C., & Pérez-Torregrosa, A. B. (2017). Social networks and childhood. New agents of socialization. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 237, 64-69.

Judge, T. K., Neustaedter, C., & Kurtz, A. F. (2010, April). The family window: the design and evaluation of a domestic media space. In *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 2361-2370).

Karanikolos, M., Mladovsky, P., Cylus, J., Thomson, S., Basu, S., Stuckler, D., ... & McKee, M. (2013). Financial crisis, austerity, and health in Europe. *The Lancet*, 381(9874), 1323-1331.

Klapper, L., Lusardi, A., & Panos, G. A. (2013). Financial literacy and its consequences: Evidence from Russia during the financial crisis. *Journal of Banking & Finance*, 37(10), 3904-3923.

Knight, G. P., Berkel, C., Umaña-Taylor, A. J., Gonzales, N. A., Ettekal, I., Jaconis, M., & Boyd, B. M. (2011). The familial socialization of culturally related values in Mexican American families. *Journal of Marriage and Family*, 73(5), 913-925.

Koerner, S. S., & Shirai, Y. (2012). The negative impact of global perceptions of and daily care-related family conflict on Hispanic caregivers: Familism as a potential moderator. *Aging & Mental Health*, 16(4), 486-499.

Labouvie-Vief, G., Grün, D., & Studer, J. (2010). Dynamic integration of emotion and cognition: Equilibrium regulation in development and aging. *The handbook of life-span development*.

Liagouras, G. (2019). On the social origins of economic divergence: familism, business and state in Greece. *West European Politics*, 42(5), 1115-1139.

Lickliter, R. (2013). Biological Development: Theoretical Approaches, Techniques, and Key. *The Oxford Handbook of Developmental Psychology, Vol. 1: Body and Mind*, 1, 65.

Losada, A., Márquez-González, M., Vara-García, C., Barrera-Caballero, S., Cabrera, I., Gallego-Alberto, L., ... & Romero-Moreno, R. (2020). Measuring familism in dementia family caregivers: the revised familism scale. *Aging & mental health*, 24(5), 784-788.

Losada, A., Knight, B. G., Márquez-González, M., Montorio, I., Etxeberria, I., & Peñacoba, C. (2008). Confirmatory factor analysis of the familism scale in a sample of dementia caregivers. *Aging and Mental Health*, 12(4), 504-508.

McHale, S. M., Updegraff, K. A., & Whiteman, S. D. (2012). Sibling relationships and influences in childhood and adolescence. *Journal of Marriage and Family*, 74(5), 913-930.

Miller, P. J., Fung, H., Lin, S., Chen, E. C. H., & Boldt, B. R. (2012). How socialization happens on the ground: Narrative practices as alternate socializing pathways in Taiwanese and European-American families. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, i-140.

Monahan, K. C., & Booth – LaForce, C. (2016). Deflected pathways: becoming aggressive, socially withdrawn, or prosocial with peers during the transition to adolescence. *Journal of research on adolescence*, 26(2), 270-285.

Moos, R. H., & Moos, B. S. (2013). Family Environment Scale. *Handbook of Measurements for Marriage and Family Therapy*, 82.

Murdock, G. P. (1949). Social structure.

Newman, S. J. (2008). Does housing matter for poor families? A critical summary of research and issues still to be resolved. *Journal of Policy Analysis and Management*, 27(4), 895-925.

Omar, K., Musa, R., Hanif, J., & Azimah, N. (2010). Reliability of Bahasa Malaysia version of family environment scale and its measurement issues. *Journal of Psychiatry*, 11(1), 44-55.

Ones, L. (2020). The COVID-19 pandemic: A family affair. *Journal of Family Nursing*, 26(2), 87-89.

Oppenheimer, V. K. (2013). *Work and the family: A study in social demography*. Elsevier.

Padilla, J., McHale, S. M., Rovine, M. J., Updegraff, K. A., & Umaña-Taylor, A. J. (2016). Parent–youth differences in familism values from adolescence into young adulthood: Developmental course and links with parent–youth conflict. *Journal of youth and adolescence*, 45(12), 2417-2430.

Padilla – Walker, L. M., & Christensen, K. J. (2011). Empathy and self-regulation as mediators between parenting and adolescents' prosocial behavior toward strangers, friends, and family. *Journal of Research on Adolescence*, 21(3), 545-551.

Parpa, E., Katsantonis, N., Tsilika, E., Galanos, A., & Mystakidou, K. (2016). Psychometric properties of the family quality of life scale in greek families with intellectual disabilities. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 28(3), 393-405.

Reza, M. H. (2016). Poverty, violence, and family disorganization: Three “Hydras” and their role in children's street movement in Bangladesh. *Child abuse & neglect*, 55, 62-72.

Richaud, M. C., Mesurado, B., & Lemos, V. (2013). Links between perception of parental actions and prosocial behavior in early adolescence. *Journal of Child and Family Studies*, 22(5), 637-646.

Roostin, E. (2018). FAMILY INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF CHILDREN. *PrimaryEdu-Journal of Primary Education*, 2(1), 1-12.

Sabogal, F., Marín, G., Otero-Sabogal, R., Marín, B. V., & Perez-Stable, E. J. (1987). Hispanic familism and acculturation: what changes and what doesn't?. *Hispanic journal of behavioral sciences*, 9(4), 397-412.

Sarsour, K., Sheridan, M., Jutte, D., Nuru-Jeter, A., Hinshaw, S., & Boyce, W. T. (2011). Family socioeconomic status and child executive functions: The roles of language, home environment, and single parenthood. *Journal of the International Neuropsychological Society: JINS*, 17(1), 120.

Schneider, B. H., Atkinson, L., & Tardif, C. (2001). Child–parent attachment and children's peer relations: A quantitative review. *Developmental psychology*, 37(1), 86.

Seibert, A., & Kerns, K. (2015). Early mother–child attachment: Longitudinal prediction to the quality of peer relationships in middle childhood. *International Journal of Behavioral Development*, 39(2), 130-138.

Segrin, C., & Flora, J. (2011). *Family communication*. Routledge.

Slagt, M., Semon Dubas, J., & van Aken, M. A. (2016). Differential susceptibility to parenting in middle childhood: Do impulsivity, effortful control and negative emotionality indicate susceptibility or vulnerability?. *Infant and Child Development*, 25(4), 302-324.

Smith, B. W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P., & Bernard, J. (2008). The brief resilience scale: assessing the ability to bounce back. *International journal of behavioral medicine*, 15(3), 194-200.

Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment & human development*, 7(4), 349-367.

Strong, B., & Cohen, T. F. (2013). *The marriage and family experience: Intimate relationships in a changing society*. Cengage Learning.

van Lier, P. A., Vitaro, F., Barker, E. D., Brendgen, M., Tremblay, R. E., & Boivin, M. (2012). Peer victimization, poor academic achievement, and the link between childhood externalizing and internalizing problems. *Child development*, 83(5), 1775-1788.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Καραϊσκάκη, Τ., (2019) Η ελληνική οικογένεια άντεξε στη μεγάλη κρίση. Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/1041633/article/epikairothta/ellada/h-ellhnikh-oikogeneia-ante3e-sth-megalh-krish>. Τελευταία επίσκεψη στις 14/12/2019

ΕΠΙΨΥ, 2015 Οι έφηβοι και η οικογένεια τους (Διαθέσιμες πληροφορίες στο <http://www.paidevo.gr/parents/?p=5362>)

Κρεμμυδά, Ι., (2020) Οι Οικογενειακές σχέσεις σε δύο ελληνίδες μητέρες : πως τις αντιλαμβάνονται, βιώνουν, αναπαριστούν- μελέτη περίπτωσης. Διαθέσιμο στο: <https://elocus.lib.uoc.gr/>

Κρίση του κράτους πρόνοιας και οικογένεια: https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/15/13/713.pdf

UNICEF 2020, Impact of COVID-19 on Children and Families in the Eastern Caribbean Area. Διαθέσιμο στο: <https://www.unicef.org/easterncaribbean/media/1921/file/COVID19%20on%20children%20and%20families.pdf>

UNICEF 2020, Tips for parents during the coronavirus epidemic (COVID-19): <https://www.unicef.org/easterncaribbean/tips-parenting-during-coronavirus-covid-19-outbreak>

Γεωργας, 2005 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ Παρελθόν, παρόν και μέλλον. Διαθέσιμο στο: <http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/commitees/family/f5.pdf>

Yi-Ling Liu (2020) Is Covid-19 changing our relationships? Διαθέσιμο στο: <https://www.bbc.com/future/article/20200601-how-is-covid-19-is-affecting-relationships>

Richards, K. (2020) The History of The Financial Crisis in the UK – Chapter 4. Διαθέσιμο στο: <https://www.cashfloat.co.uk/blog/money-borrowing/financial-crisis-affected-families/>

raisingchildren.net.au Positive relationships for families: how to build them. Διαθέσιμο στο: <https://raisingchildren.net.au/grown-ups/family-life/routines-rituals-relationships/good-family-relationships>

Jana, S (2020) Family Relationship: Why Is It Important And How To Build It? Διαθέσιμο στο: https://www.momjunction.com/articles/family-relationship_00460134/

Eustat, Family relationship. Διαθέσιμο: https://en.eustat.eus/documentos/elem_3836/definicion.html

Παράρτημα

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Σοφία Κουκούλη

ΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ: Θεοχαράκη Μαρία Καμαρίτη Ειρήνη,

ΤΙΤΛΟΣ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΝΕΟΥΣ ΕΝΗΛΙΚΕΣ 18-30 ΕΤΩΝ.

Με το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί θέλουμε να καταγράψουμε την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων στις σύγχρονες Ελληνικές οικογένειες, όπως αυτή αξιολογείται από νέους ενήλικες 18-30 έτων, οι οποίοι δεν είναι έγγαμοι. Μας ενδιαφέρει η οικογένεια προέλευσης σας και πως αξιολογείτε τις σχέσεις των μελών μεταξύ τους, ακόμα και αν δεν μείνε πλέον με τους γονείς σας ή και τα αδέρφια σας.

Είναι σημαντικό να απαντήσετε με ειλικρίνεια σε όλες τις ερωτήσεις. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και τα στοιχεία θα χρησιμοποιηθούν μόνο για ερευνητικούς σκοπούς. Δεν υπάρχουν σωστές ή λανθασμένες απαντήσεις. Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για το χρόνο που θα διαθέσετε για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΤΕ ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΦΟΣΟΝ ΕΙΣΤΕ 18-30 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΔΕΝ ΕΙΣΤΕ ΕΓΓΑΜΟΙ

Α . ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ

1. Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

2. Ηλικία: .....

3. Είστε φοιτητής/τρια, εργαζόμενος/η ή και τα δυο :

α) Φοιτητής/τρια

β) Εργαζόμενος/η

γ) Φοιτητής/τρια και εργαζόμενος/η

δ) Δεν εργάζομαι και αναζητώ εργασία

ε) Δεν εργάζομαι και δεν αναζητώ εργασία

4. Εάν σπουδάζετε απαντήστε στα παρακατω :

4.1 Σε ποιο Τμήμα .....

4.2. Έτος σπουδών: 1ο 2ο   3ο 4ο   Πτυχίο

5. Η Εθνικότητα σας: Ελληνική Εάν άλλη, σημειώστε ποια;.....

5.1. Οι γονείς σου είναι :

α) και οι δύο Έλληνες

β) και οι δύο άλλης εθνικότητας

γ) ο ένας έχει Ελληνική εθνικότητα

6. Πόσα αδέλφια έχετε; .....

7. Τα μηνιαία έξοδα διαβίωσής σας καλύπτονται από(σημειώστε με 'X' ένα από τα παρακατω) :

1. Μόνο την Οικογένεια :

2. Μόνο από την Προσωπική εργασία:

3. Οικογένεια και προσωπική εργασία

4. Άτομο εκτός της οικογένειας

5. Άλλο

7. Που μένετε (σημειώστε με 'X' ένα από τα παρακάτω);

1. Στη φοιτητική εστία :

2. Νοικιάζω σπίτι μόνος/η μου :

3. Νοικιάζω σπίτι με συγκατοίκους :

4. Μένω με τους γονείς μου :

5. Άλλο

9. Οι γονείς σου είναι:

α). Έγγαμοι (με θρησκευτικό ή πολιτικό γάμο)

β). Έγγαμοι (Χωρισμένοι ή διαζευγμένοι)

γ). Χήρος/α

δ). Άγαμοι

10. Σημειώσε με (X) το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρα σου:

1. Καθόλου σχολείο ή μερικές τάξεις του δημοτικού
2. Απόφοιτος δημοτικού
3. Απόφοιτος Γυμνασίου
4. Απόφοιτος Λυκείου
5. Απόφοιτος Τεχνικής σχολής
6. Απόφοιτος Ανώτατης Εκπαίδευσης
7. Μεταπτυχιακό/ Διδακτορικό

11. Σημειώσε με (X) το επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα σου:

1. Καθόλου σχολείο ή μερικές τάξεις του δημοτικού
2. Απόφοιτος δημοτικού
3. Απόφοιτος Γυμνασίου
4. Απόφοιτος Λυκείου
5. Απόφοιτος Τεχνικής σχολής
6. Απόφοιτος Ανώτατης Εκπαίδευσης

7. Μεταπτυχιακό/ Διδακτορικό

12. Ο πατέρας σας εργάζεται αυτή την περίοδο (σημειώστε ένα από τα παρακάτω);

1. Εργάζεται

2. Είναι άνεργος

3. Άεργος (Δεν εργάζεται αλλά και δεν αναζητά εργασία)

5. Είναι συνταξιούχος

13. Η μητέρα σας εργάζεται αυτή την περίοδο (σημειώστε ένα από τα παρακάτω);

1. Εργάζεται

2. Άνεργος (δεν εργάζεται, αναζητά εργασία)

3. Άεργος (Δεν εργάζεται αλλά και δεν αναζητά εργασία)

5. Είναι συνταξιούχος

B. ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.

14. Σημειώστε στην παρακάτω κλίμακα από το 1 έως το 10 πόσο ικανοποιημένος/η είσαι γενικά από τις σχέσεις στην πατρική σου οικογένειά σου;

[Σημειώσε το τετραγωνάκι κάτω από τον αριθμό ο οποίος περιγράφει καλύτερα την άποψή σου]

Έχουμε πολύ κακές σχέσεις   ↔↔↔↔↔↔↔↔↔↔↔↔   Έχουμε πολύ καλές σχέσεις

1   2   3   4   5   6   7   8   9   10

15. Απαντήστε ποιες προτάσεις από τις παρακάτω ισχύουν για τη δική σας οικογένεια (την πατρική) και ποιες όχι. Απαντήστε στην κάθε ερώτηση, σημειώνοντας το τετραγωνάκι ΙΣΧΥΕΙ, εάν το περιεχόμενο της αντίστοιχης πρότασης ταιριάζει με την πραγματικότητα όπως εσύ την βλέπεις, ή το τετραγωνάκι ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ εάν η πρόταση δεν σου ταιριάζει.

[Σημειώστε μία απάντηση σε κάθε πρόταση]

Ισχύει   Δεν
ισχύει

- Τα μέλη της οικογένειάς μου πραγματικά βοηθούν και στηρίζουν το ένα το άλλο
- Τσακωνόμαστε συχνά στην οικογένειά μου
- Δεν κάνουμε συχνά δραστηριότητες μόνοι μας στην οικογένειά μου.

Σπάνια ο ένας δίνει εντολές στον άλλον για να κάνει κάτι

- Συνηθίζουμε να περνάμε την ώρα μας στο σπίτι
- Στην οικογένειά μου σπάνια εκδηλώνουμε το θυμό μας ανοιχτά.
- Στην οικογένειά μου, μας ενθαρρύνουν ν' αποκτήσουμε ανεξαρτησία.

Στην οικογένειά μου υπάρχουν πολύ λίγοι κανόνες που πρέπει να ακολουθούμε.

- Ό,τι κάνουμε στο σπίτι, το κάνουμε συνειδητά και αφιερώνουμε όλη μας την ενέργεια σ' αυτό.
- Τα μέλη της οικογένειάς μου μερικές φορές εκνευρίζονται/θυμώνουν τόσο πολύ που πετούν πράγματα.
- Στην οικογένειά μου ο καθένας λύνει μόνος του τα προβλήματά του.
- Υπάρχει ένα μέλος της οικογένειάς μου το οποίο αποφασίζει για τα περισσότερα πράγματα.
- Υπάρχει αίσθηση συνοχής και συντροφικότητας στην οικογένειά μου.
- Τα μέλη της οικογένειάς μου σπάνια βγαίνουν «εκτός εαυτού».
- Στην οικογένειά μου υπάρχει ελευθερία για το πού θα πάμε, πότε κλπ., δηλαδή αποφασίζει ο καθένας μόνος του.
- Υπάρχουν προκαθορισμένοι τρόποι με τους οποίους συμπεριφερόμαστε στο σπίτι.

Όταν υπάρχει κάποια δουλειά στο σπίτι που πρέπει να γίνει, σπανίως προσφέρεται κάποιος εθελοντικά να την κάνει.

- Στην οικογένειά μου συχνά κριτικάρουμε ο ένας τον άλλο.
- Ο ιδιωτικός «χώρος» στην οικογένειά μου είναι ελάχιστος.
- Δίνεται μεγάλη έμφαση στην πιστή εφαρμογή συγκεκριμένων κανόνων στην οικογένειά μου.

- Στην οικογένειά μου υποστηρίζουμε πραγματικά ο ένας τον άλλο.
- Τα μέλη της οικογένειάς μου μερικές φορές χτυπούν το ένα το άλλο.
- Στην οικογένειά μου σχεδόν πάντα βασιζόμαστε ο καθένας στις δικές του δυνάμεις για να λύσουμε κάποιο πρόβλημα.
- Η γνώμη του καθενός μας έχει την ίδια αξία στις οικογενειακές αποφάσεις.
- Στην οικογένειά μου υπάρχει πολύ λίγο πνεύμα συνεργασίας.
- Εάν υπάρξει διαφωνία μέσα στην οικογένειά μου, κάνουμε μεγάλη προσπάθεια να λύσουμε το πρόβλημα για να μην χαλάσει η ήρεμη ατμόσφαιρα.
- Στην οικογένειά μου ενθαρρύνουμε ο ένας τον άλλον να υποστηρίξει την άποψή του και υπερασπίζεται τα δικαιώματά του.
- Μπορούμε να κάνουμε ό,τι θέλουμε στην οικογένειά μου
- Έχουμε πολύ καλές σχέσεις ο ένας με τον άλλο.
- Τα μέλη της οικογένειάς μου συχνά προσπαθούν να ξεπεράσουν το ένα το άλλο.
- Στην οικογένειά μου δύσκολα απομονώνεσαι χωρίς να ενοχλούνται οι άλλοι.
- Οι κανόνες που έχει η οικογένειά μου δεν αλλάζουν, είναι σταθεροί.
- Αφιερώνεται αρκετός χρόνος και προσοχή σε κάθε μέλος της οικογένειάς μου.
- Στην οικογένειά μου πιστεύουμε ότι ποτέ δεν καταφέρνεις τίποτα φωνάζοντας.
- Στην οικογένειά μου δεν μας ενθαρρύνουν να υπερασπιζόμαστε την άποψή μας.

- Στην οικογένειά μου δεν μπορείς να παραβείς τους κανόνες χωρίς να τιμωρηθείς.

16. Σημειώστε πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την κάθε μια από τις παρακάτω προτάσεις. Αν διαφωνείτε με την πρόταση, επιλέξτε τον αριθμό 1, αν συμφωνείτε απόλυτα, τότε τον αριθμό 5, ενώ είστε κάπου στην μέση, επιλέξτε έναν από τους ενδιάμεσους αριθμούς

	1 Διαφωνώ απόλυτα	2	3	4	5 Συμφωνώ απόλυτα
1. Θα πρέπει κανείς να κάνει μεγάλες θυσίες για να εξασφαλίσει καλή εκπαίδευση για τα παιδιά του/ της.					
2. Θα πρέπει κανείς να βοηθά οικονομικά τα νεότερα αδέρφια και αδελφές του/της.					
3. Θα βοηθούσα ανάλογα με τις δυνατότητες μου εάν ένας συγγενής μου μου έλεγε ότι αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες.					
4. Θα πρέπει να ελπίζει κανείς να ζήσει αρκετά για να δει τα εγγόνια του να μεγαλώνουν.					
5. Οι ηλικιωμένοι γονείς θα πρέπει να ζουν με συγγενικά τους πρόσωπα.					
6. Θα πρέπει κανείς να μοιράζεται το σπίτι του με θείους, θείες ή πρώτα ξαδέλφια εάν έχουν ανάγκη.					
7. Όταν κάποιος έχει προβλήματα μπορεί να υπολογίζει στη βοήθεια των συγγενών του.					
8. Κανείς μπορεί να υπολογίζει στη βοήθεια των συγγενών του για να λύσει τα περισσότερα προβλήματά					

του/της.					
9. Όταν κάποιος/α προσλαμβάνει ένα βοηθό, είναι καλύτερα να επιλέγει ένα συγγενικό πρόσωπο παρά έναν ξένο.					
10. Πολλά από αυτά που κάνει ένας γιός ή μια κόρη θα πρέπει να τα κάνει για να ευχαριστήσει τους γονείς.					
11. Η οικογένεια θα πρέπει να συμβουλευεται τους στενούς συγγενείς (θείους, θείες) όταν πρόκειται να πάρει σημαντικές αποφάσεις.					
12. Θα πρέπει κανείς να νιώθει ντροπή για τα άσχημα πράγματα που κάνουν τα αδέρφια του και οι αδελφές του.					
13. Τα παιδιά θα πρέπει να μένουν με τους γονείς μέχρι να παντρευτούν.					
14. Ένας από τους πιο σημαντικούς σκοπούς στη ζωή είναι να έχουμε παιδιά.					

17. Παρακαλώ υποδείξτε τον βαθμό στον οποίο συμφωνείτε με κάθε μία πρόταση:

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ουδέτερος/η	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1 Τείνω να ανακάμπτω γρήγορα μετά από δύσκολες στιγμές	1	2	3	4	5
2 Δυσκολεύομαι να ξεπεράσω στρεσογόνα γεγονότα	1	2	3	4	5
3 Δεν μου παίρνει πολύ να αναρρώσω/ ανακάμψω από ένα στρεσογόνο γεγονός	1	2	3	4	5
4 Μου είναι δύσκολο να ανταπαντώ /αντιδρώ άμεσα όταν κάτι κακό συμβαίνει	1	2	3	4	5
5 Συνήθως ανταπεξέρχομαι δύσκολων καταστάσεων	1	2	3	4	5

εύκολα					
6 Μου παίρνει πολύ χρόνο να ξεπεράσω αναποδιές στη ζωή μου	1	2	3	4	5

18. Σημειώστε στην κάθε μια από τις παρακάτω προτάσεις τι ισχύει ή τι δεν ισχύει για σας σε αυτή την περίοδο της ζωής σας:

	Ισχύει	Δεν ισχύει
1 Κοιτάζω μπροστά το μέλλον με ελπίδα και ενθουσιασμό.		
2 Όταν τα πράγματα δεν πάνε καλά, με βοηθά να ξέρω ότι δεν μπορεί να παραμείνουν έτσι για πάντα.		
3 Δε μπορώ να φανταστώ πώς θα είναι η ζωή μου σε 10 χρόνια από σήμερα.		
4 Έχω αρκετό καιρό για να πετύχω όσα θα ήθελα να κάνω.		
5 Το μέλλον μου φαίνεται σκοτεινό.		
6 Συνήθως είμαι ιδιαίτερα τυχερός/ή και προσδοκώ να έχω μια ζωή καλύτερη από το μέσο όρο.		
7 Έχω χάσει πολλές ευκαιρίες και πιστεύω ότι αυτό δε θα αλλάξει στο μέλλον.		
8 Βλέπω να με περιμένουν δυσάρεστες κυρίως παρά ευχάριστες στιγμές.		
9 Δεν περιμένω ότι θα πετύχω αυτά που πραγματικά θέλω.		
10 Τελικά τα πράγματα δεν θα εξελιχθούν όπως τα θέλω.		
11 Πιστεύω πολύ στο μέλλον.		
12 Το μέλλον φαίνεται ασαφές και αβέβαιο.		

19. Πόσο επηρέασε την οικογένειά σας και τις σχέσεις των μελών της μεταξύ τους η οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας; Απάντησε προσεκτικά στην κάθε μια από τις παρακάτω ερωτήσεις σημειώνοντας με X στο κατάλληλο τετράγωνο (από 1=καθόλου έως 5=πάρα πολύ).

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
1.Επηρέασε την οικογενειακή ζωή συνολικά					

2.Επηρέασε τα οικονομικά της οικογένειας					
3.Επηρέασε την ψυχολογία των μελών οικογένειας σας					
4.Επηρέασε αρνητικά την επικοινωνία σας					
5.Σας έδεσε περισσότερο σαν οικογένεια					

20. Γενικά πως θα έλεγες ότι πάνε τα πράγματα για σένα τον τελευταίο χρόνο αν τα συνυπολογίσεις όλα σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10 (όπου 0 = πραγματικά πολύ άσχημα και 10=τέλεια):

Πολύ άσχημα

Τέλεια

0   1   2   3   4   5   6   7   8   9   10

Γ. Οι παρακάτω ερωτήσεις αναφέρονται στην πρόσφατη πανδημία και τις επιπτώσεις της σε σας και την οικογένειά σας.

21. Η πρόσφατη πανδημία και τα μέτρα του «Μένουμε σπίτι» ποιους τομείς της ζωής σας έχουν επηρεάσει;

	Καθόλου	Πάρα πολύ
1. Σπουδές	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
2. Οικονομική κατάσταση	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
3. Ψυχαγωγία	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
4. Προσωπικές σχέσεις	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
5. Φιλικές σχέσεις	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	

6. Οικογενειακές σχέσεις	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
7. Σωματική υγεία	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
8. Ψυχική υγεία	

22. Εξαιτίας της πρόσφατης πανδημίας και των μέτρων που ακολούθησαν πως ακριβώς νοιώθετε τον τελευταίο μήνα :

	Καθόλου	Πάρα πολύ
1.Έντονο άγχος;	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
2. Ότι δεν έχετε τον έλεγχο της ζωής σας;	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
3.Κρίσεις πανικού	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
4.Ότι τα πράγματα πηγαίνουν καλά	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
5.Ότι μπορούσατε να ελέγξετε τον εκνευρισμό σας	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
6.Ότι η παραμονή στο σπίτι σας απομόνωσε	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
7.Ότι σας έδωσε την ευκαιρία να περάσετε χρόνο με την οικογένειά σας	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
8.Φόβο για την υγεία των μελών της οικογένειά σας;	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
9.Φόβο για την υγεία των ηλικιωμένων μελών της οικογένειάς σας	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
10.Ότι οι οικογενειακές σχέσεις βελτιώθηκαν;	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	
11.Ότι η παραμονή στο σπίτι προκάλεσε τριβές και εντάσεις με τα μέλη της οικογένειας;	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	

23. Οι οικογένειες και τα άτομα σε γενικές γραμμές και αρκετά νωρίς συμμορφώθηκαν στα μέτρα. Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι έγινε αυτό (σημειώστε όσα από τα παρακάτω νομίζετε ότι ισχύουν):

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
1.Πείστηκαν από τους ειδικούς επιστήμονες για τη σοβαρότητα της κατάστασης		
2.Φοβήθηκαν για την υγεία τους		
3.Φοβήθηκαν για την υγεία των μελών		

της οικογένειάς τους		
4.Γνωρίζουν ότι αν η κατάσταση ξεφύγει το σύστημα υγείας της χώρας δεν θα μπορέσει να ανταπεξέλθει		
5.Συνειδητοποίησαν τη σοβαρότητα της κατάστασης γιατί είδαν τι συνέβη στις γειτονικές χώρες		
6.Συνειδητοποίησαν τη σοβαρότητα της κατάστασης από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.....		
7. Δεν ήθελαν να πληρώσουν πρόστιμα		
Άλλο, τι ακριβώς;.....		

24. Σε μια κλίμακα από το 0=πάρα πολύ κακή έως το 10=άριστη πως θα αξιολογούσατε την συνολική στρατηγική των αρμοδίων αρχών για τον περιορισμό της εξάπλωσης του κορωνοϊού;

Πάρα πολύ καλή   0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Άριστη

25. Σε μια κλίμακα από το 0 = καθόλου έως το 10 = πάρα πολύ σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η πρόσφατη πανδημία θα επηρεάσει μελλοντικά τη ζωή σας:

Καθόλου 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 πάρα πού